

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ

ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**Η ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΚΟΥΡΙΝΟΥ ANNA-MΑΡΙΑ 8585

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΓΑΛΥΦΙΑΝΝΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ηράκλειο, ΙΟΥΝΙΟΣ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

Κεφάλαιο 1

1.1 Το φαινόμενο οικονομική κρίση.....	7
1.2 Οι φάσεις του κύκλου- Κυκλικές Οικονομικές Διακυμάνσεις.....	7
1.3 Τι εννοούμε με τον όρο Κυκλικές Οικονομικές Διακυμάνσεις;.....	8
1.3.1. Χαρακτηριστικά φάσεων οικονομικού κύκλου.....	10
1.3.2. Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη.....	10
1.3.3. Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στη κάμψη.....	13
1.4. Αίτια οικονομικής κρίσης.....	15
1.5. Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης.....	16
1.6. Ευκαιρίες.....	17

Κεφάλαιο 2

2.1 Οικονομική κρίση:1929.....	18
2.1.1. Η ψεύτικη ευημερία: η καταναλωτική κοινωνία και τα όρια της.....	18
2.1.2. Η μεγάλη κρίση του 1929-1932: Η αμερικανική κρίση.....	19
2.1.3. Η διεθνής κρίση.....	19
2.1.4. Οι κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης.....	20
2.1.5. Η παρέμβαση του κράτους για την αντιμετώπιση της κρίσης.....	21
2.1.6. Η κρίση του 1929 και η Ελλάδα.....	22
2.1.7. Το τέλος της κρίσης.....	22
2.2. Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970.....	22
2.2.1. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση.....	23
2.2.2. Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση.....	23

2.3. Η κρίση στις Ασιατικές «Τίγρεις», 1997.....	23
2.4. Η «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας, 2000.....	24
2.5. Η μεγάλη κρίση του 2008.....	25
2.5.1. Η χρηματοοικονομική κρίση του Δυτικού Κόσμου.....	25
2.5.2. Η αισιοδοξία πριν την χρηματοοικονομική κρίση.....	25
2.5.3. Το ιστορικό της χρηματοοικονομικής κρίσης.....	26
2.5.4. Η κρίση επιδεινώνεται – κατάρρευση Lehman Brothers.....	29
2.5.5. Η ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση.....	30
2.5.6. Οι ανισοροπίες στην Ελλάδα.....	31

Κεφάλαιο 3

Επισκόπηση γεγονότων από το 2008 έως και σήμερα στην Ελλάδα

3.1. Επισκόπηση βασικών γεγονότων.....	32
3.2. Χρέος και έλλειμμα.....	33
3.3. Πως συσσωρεύτηκε το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος;.....	36

Κεφάλαιο 4

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα από το 2008 μέχρι και σήμερα

Εισαγωγή.....	38
4.1. Απασχόληση.....	38
4.1.1. Ομαδικές απολύσεις.....	40
4.1.2. Επιπτώσεις κρίσης σε μισθούς.....	41
4.2. Ανεργία.....	43

4.2.1. Κλάδοι με περισσότερη επιρροή στην κρίση.....	44
4.2.2. Η κατάσταση στην Ευρώπη.....	46
4.2.3. ICAP.....	46
4.2.4. Ανάλυση ανεργίας κατά περιφέρεια.....	47
4.3. Επιπτώσεις στα νοικοκυριά.....	50
4.4. Εμπορικές επιχειρήσεις – Εμπόριο.....	51
4.4.1. Λιανικό εμπόριο.....	51
4.5. Κατασκευαστικές.....	53
4.6. Ναυτιλία.....	56
4.7. Αγροτική ανάπτυξη.....	58
4.8. Εξαγωγές.....	61
4.9. Τουρισμός.....	65
4.10. Κεφάλαιο – τόκος.....	71
4.11. Θυσία οι επενδύσεις.....	72
4.11.1. Δημόσια έργα.....	72
4.11.2. Αγορά ακινήτων.....	74
4.12. Περικοπές.....	74
4.13. Εξοικονόμηση δαπανών.....	75

Κεφάλαιο 5

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

5.1. Το ΔΝΤ.....	77
5.2. Το ΔΝΤ στην Ελλάδα.....	77
5.3. Τρόποι αντιμετώπισης κρίσης.....	78

Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την τρέχουσα οικονομική κατάσταση σε παγκόσμιο επίπεδο εστιάζοντας στην ελληνική οικονομία. Αναλύει το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης παραθέτοντας τις συνέπειες που αυτή επιφέρει στην Ελλάδα.

Η πτυχιακή εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στο **πρώτο** κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε γενικές έννοιες όπως τι ορίζουμε ως κρίση, ποιες είναι οι κυκλικές οικονομικές διακυμάνσεις και ποια τα χαρακτηριστικά τους. Γίνεται, ακόμη αναφορά στους παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν μια οικονομία από το ένα άκρο στο άλλο. Το κεφάλαιο κλίνει με τα αίτια και τις βασικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης (η εκτενέστερη ανάλυση γίνεται στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας) σε συνδυασμό με ευκαιρίες που μπορούν να δώσουν πνοή στην κρίση.

Στο **δεύτερο** κεφάλαιο αναλύονται οι προηγούμενες κρίσεις πρώτη στην κατάταξη η κρίση του '29 με ανάλυση των αιτιών και των συνεπειών της καθώς και το τέλος της. Στη συνέχεια αναλύονται οι πετρελαϊκές κρίσεις, η κρίση του 1997 και του 2000, ενώ το κεφάλαιο κλίνει με την μεγάλη κρίση του 2008 παρουσιάζοντας μια γενική εικόνα αρχικά με την βοήθεια σχεδιαγραμμάτων και καταλήγοντας στις ανισορροπίες της Ελλάδας και την έναρξη της σε αυτήν την δύσκολη πορεία.

Το **τρίτο** κεφάλαιο παρουσιάζει μια επισκόπηση των γεγονότων της Ελλάδας από το 2008 μέχρι και σήμερα. Γίνετε, δηλαδή, αναφορά στο χρονικό της κρίσης καθώς και στους παράγοντες που λειτούργησαν ως βοηθητικοί για τη δημιουργία της κρίσης.

Το **τέταρτο** και πιο βασικό κεφαλαίο της πτυχιακής εργασίας αναλύει εκτενέστερα τις επιπτώσεις που έχει επιφέρει η κρίση στην Ελλάδα. Επιπτώσεις στην απασχόληση, στο εμπόριο, στις κατασκευαστικές, στον τουρισμό και σε πολλούς άλλους κλάδους της οικονομίας

που με την χρήση πινάκων και στατιστικών φαίνεται έντονα πως η κρίση έχει επηρεάσει την χώρα μας.

Στο **πέμπτο** και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και στην θέση που έχει στην Ελλάδα. Τέλος, γίνεται μια αναφορά στους τρόπους αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, βασιζόμενοι στα στοιχεία που έχουν αναλυθεί παραπάνω.

ABSTRACT

This thesis deals with the current economic situation globally focusing on the Greek economy. It analyzes the phenomenon of economic crisis listing the consequences it brings about in Greece.

The thesis is divided into five chapters. The **first chapter** is a reference to general concepts such as what we define as a crisis. Chapter leaning causes and basic effects of the economic crisis (more extensive analysis is the fourth chapter of this work) combined with opportunities that can give impetus to the crisis.

The **second chapter** analyzes the previous crises ranking first in the crisis of '29 with an analysis of the causes and consequences and the end. It then analyzes the oil crises, the crisis of 1997 and 2000, while capital leans with the great crisis of 2008, showing an overview initially with the help of diagrams and resulting imbalances in Greece and in the beginning of this difficult path.

The **third chapter** presents an overview of the events of Greece from 2008 until today. Become ie, a reference to the time of the crisis and the factors that acted as auxiliary for creating the crisis.

The **fourth** and most essential chapter of the dissertation analyzes fully the effects brought about by the crisis in Greece. Effects on employment, on trade, manufacturing, tourism and many other sectors of the economy with the use of tables and statistics seem strongly that the crisis has affected our country.

The fifth and last chapter, reference is made to the International Monetary Fund and the position it has in Greece. Finally, a report on ways to address the economic crisis, based on the data analyzed above.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ – ΒΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

- **Το Φαινόμενο Οικονομική Κρίση**

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία έχει βασικό γνώρισμα την διαρκή και αισθητή μείωση της δραστηριότητάς της. Λέγοντας δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως για παράδειγμα η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κτλ. Ο βασικότερος δείκτης είναι οι επενδύσεις διότι σύμφωνα με την αυξομείωση τους συμπαρασύρονται και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη ενώ συνάμα είναι και μια από τις σπουδαιότερες, αν όχι μοναδική, μορφές ανάπτυξης.

Η οικονομική κρίση αποτελεί την μια από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και πιο συγκεκριμένα την φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομία βρίσκεται σε μια διαρκή συρρίκνωση.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Λέγονται αλλιώς και κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι οικονομολόγοι και μελετητές αποδίδουν το φαινόμενο με τον όρο *business cycles* ακριβώς για να δώσουν έμφαση στην ιδιαίτερη βαρύτητα των επενδύσεων στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Από πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις διαπιστώθηκε πως οι οικονομικοί κύκλοι διαρκούν από 7 έως 11 έτη. (Δρ. Θεόδωρος Κ. Θεοδώρου, Επιθεωρητής Οικονομικών Μαθημάτων, Υπουργείο Παιδείας)

- **Οι Φάσεις Του Κύκλου-Κυκλικές Οικονομικές Διακυμάνσεις**

Ένα από τα σημαντικότερα φαινόμενα της οικονομίας είναι το φαινόμενο του οικονομικού κύκλου που ανεξάρτητα από το μέγεθος της χώρας και την πολυπλοκότητα της οικονομίας της υφίσταται και συνεχίζει την πορεία του θυμίζοντας κατά καιρούς την ύφεση και την ανάκαμψη. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους η σημερινή κρίση είναι ιδιαίτερα καταστροφική και έντονη θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι αρκετά χρόνια πριν πολλοί ήταν εκείνοι που είχαν εξαλείψει από το μυαλό τους αυτό το φαινόμενο. Σε αυτό αρωγός κατέστη η προηγούμενη ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου που ήταν ιδιαίτερα έντονη και μακροχρόνια. Όμως, η οικονομία χτυπήθηκε και η τραπεζική αυτή κρίση επιβεβαίωσε πως ο οικονομικός κύκλος εξακολουθεί να υφίσταται.

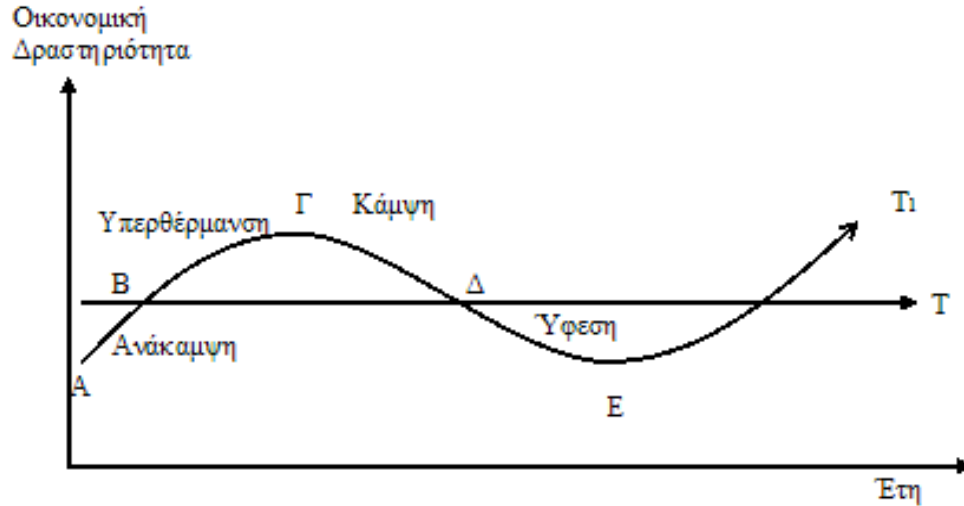
Η ιστορία όσον αφορά την οικονομία, μας έχει δείξει πως δεν ακολουθούσε ποτέ μια ισορροπημένη πορεία. Μια χώρα, λοιπόν, μπορεί να απολαμβάνει έτη ολόκληρα οικονομική ευημερία και άνθιση και αργότερα να ακολουθήσει η ύφεση ή ακόμη και η οικονομική κρίση. Σε μια τέτοια κατάσταση το εθνικό προϊόν, τα κέρδη και τα εισοδήματα πέφτουν ενώ η ανεργία ανέρχεται σε υψηλά επίπεδα που πλήττουν εργαζομένους και νοικοκυριά.

Η μετέπειτα πορεία του κύκλου είναι η ανάκαμψη, η οποία μπορεί να είναι είτε βραδεία, είτε ταχεία αλλά ακόμη μπορεί και να οδηγήσει σε μια νέα οικονομική άνθηση χωρίς προηγούμενο. Η ευημερία μπορεί να διατυπωθεί και σαν παρατεταμένη περίοδο έντονης ζήτησης, άφθονων εργασιών, αυξανόμενου βιοτικού επιπέδου, άνοδο των τιμών και κερδοσκοπία. Γενικά, όλες οι οικονομίες της αγοράς χαρακτηρίζονται από τέτοιες διακυμάνσεις, που είναι είτε ανοδικές είτε καθοδικές και αφορούν τον πληθωρισμό, τα επιτόκια, την απασχόληση κ.τ.λ.

1.3 Τι εννοούμε με τον όρο Κυκλικές Οικονομικές Διακυμάνσεις;

Μια Κυκλική Οικονομική Διακύμανση είναι μια διακύμανση του συνολικού εθνικού προϊόντος, του εισοδήματος και της απασχόλησης, που συνήθως διαρκεί για μια περίοδο δύο έως δέκα ετών και η οποία χαρακτηρίζεται από ευρεία επέκταση ή περιστολή στους περισσότερους τομείς της οικονομίας.

Αναλυτικότερα, οι κυκλικές διακυμάνσεις διακρίνονται από τους οικονομολόγους κυρίως σε δύο φάσεις, την ύφεση και την ανάκαμψη. Τα σημεία καμπής των κύκλων χαρακτηρίζονται από υπερθέρμανση και κάμψη. Στο σχήμα που ακολουθεί φαίνονται όλες οι φάσεις διαδοχικά.

Διάγραμμα 1

Παρατηρήσεις:

α. Η γραμμή T δείχνει τη μακροχρόνια εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας, αν δεν υπήρχαν οικονομικές διακυμάνσεις. Κανονικά θα έπρεπε να έχει κατεύθυνση προς τα πάνω δεξιά, για να δείχνει την τάση για μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Έγινε παράλληλη με τον άξονα των ετών για να διευκολύνεται η κατανόηση των φάσεων του οικονομικού κύκλου.

β. Η γραμμή T1 δείχνει την πραγματική εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας. Επισημαίνεται ότι δεν πρέπει να παρασυρόμαστε από το σχήμα και να νομίζουμε ότι όλες οι φάσεις του κύκλου έχουν ίση χρονική διάρκεια. Δηλαδή δεν ισχύει $AB = BΓ = ΓΔ = ΔΕ$. Ούτε ασφαλώς $ΑΓ = ΓΕ$. Η φάση της ανάκαμψης μπορεί να διαρκέσει για παράδειγμα ένα χρόνο, ενώ η φάση της υπερθέρμανσης τρία χρόνια και αντίθετα.

γ. Κατά την άνοδο ΑΓ όλα τα οικονομικά μεγέθη αυξάνονται σε αντίθεση με την ανεργία και τα αποθέματα που μειώνονται. Στην αρχή (ανάκαμψη) με αργό ρυθμό και στη συνέχεια (υπερθέρμανση) με γρηγορότερο.

ε. Κατά τη κάθοδο ΓΕ όλα τα οικονομικά μεγέθη μειώνονται. Όχι όμως η ανεργία και τα αποθέματα που ο αριθμός τους αυξάνονται. Στην αρχή (κάμψη) με γρήγορο ρυθμό και στη συνέχεια (ύφεση) με αργότερο ρυθμό.

1.3.1 Χαρακτηριστικά Φάσεων Οικονομικού Κύκλου

- Ανάκαμψη

α. Αύξηση των επενδύσεων

Επειδή στο στάδιο της ύφεσης η προσφορά προϊόντων μειώνεται τόσο πολύ έρχεται ένα χρονικό σημείο όπου η συνολική ζήτηση υπερβαίνει τη συνολική προσφορά. Αυτό οδηγεί σε μία αύξηση των επενδύσεων η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μία νέα αύξηση της ζήτησης λόγω της αύξησης των μισθών.

β. Μείωση της ανεργίας

Η μείωση της ανεργίας έρχεται σαν φυσικό επακόλουθο της αύξησης των επενδύσεων.

γ. Φυσιολογικός πληθωρισμός

Μια μικρή αύξηση των τιμών αποτελεί επίσης φυσικό επακόλουθο της αύξησης της ζήτησης. Όταν μιλάμε για φυσιολογικό πληθωρισμό εννοούμε μια αύξηση των τιμών της τάξεως μέχρι και 2%. Παλαιότερα το όριο έφτανε μέχρι και το 3%. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι και τα τρία προαναφερθέντα μεγέθη αυξάνονται συγκρατημένα εξαιτίας της επιφυλακτικότητας που επικρατεί στην ψυχολογία τόσο των επενδυτών όσο και των καταναλωτών αφού είχαν άσχημες εμπειρίες στην περίοδο της ύφεσης.

- Υπερθέρμανση

Η υπερθέρμανση είναι τα πολύ έντονα αισιόδοξα συναισθήματα που νιώθουν επιχειρηματίες και επενδυτές. Συνεπώς αυτή η φάση κατακλύζεται με:

α. Υπερβολική αύξηση των επενδύσεων (υπερεπενδύσεις)

Τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα που δημιουργούνται εντός της οικονομίας οδηγούν σε υπεραισιοδοξία τους επιχειρηματίες οι οποίοι προβαίνουν σε αλόγιστες επενδύσεις.

β. Φυσιολογική ανεργία

Εξαιτίας των υπερεπενδύσεων η οικονομία πλησιάζει ή και φτάνει στη πλήρη απασχόληση. Η κυκλική ανεργία τείνει να μηδενιστεί και η μόνη μορφή ανεργίας που υπάρχει είναι αυτή που δεν εξαρτάται από τις επενδύσεις αλλά από άλλους παράγοντες όπως για παράδειγμα η ανεργία τριβής, η εποχιακή και η τεχνολογική.

γ. Έντονος πληθωρισμός

Το γεγονός ότι η ανεργία μειώνεται στο ελάχιστο και ο συντελεστής εργασία σπανίζει οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις στους μισθούς με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται έντονα πληθωριστικά φαινόμενα.

- Κάμψη

α. Μείωση των επενδύσεων

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων.

β. Εμφάνιση της κυκλικής ανεργίας

Φυσικό επακόλουθο της μείωσης των επενδύσεων είναι η εμφάνιση της κυκλικής, όπως αποκαλείται ανεργίας.

γ. Πτώση των τιμών των προϊόντων

Εξαιτίας της ανεργίας προκύπτει μείωση των μισθών, η συνολική αγοραστική δύναμη της οικονομίας μειώνεται πράγμα που οδηγεί σε μείωση των τιμών.

- Ύφεση

α. Περαιτέρω μείωση των επενδύσεων

Εξαιτίας των πιο πάνω εξελίξεων έρχεται η χρονική στιγμή όπου η οικονομία εισέρχεται πλέον και επίσημα στο στάδιο από ύφεσης πράγμα που οδηγεί σε περαιτέρω συρρίκνωση των επενδύσεων.

Β. Εκτεταμένη ανεργία

Η συρρίκνωση των επενδύσεων έχει σαν φυσικό επακόλουθο την αύξηση από ήδη υπάρχουσας ανεργίας

γ. Περαιτέρω πτώση των τιμών

Η ανεπαρκής ζήτηση αγαθών εξαιτίας από εκτεταμένης ανεργίας οδηγεί σε νέα πτώση των τιμών. Αυτό θα γίνεται μέχρι του σημείου που η συνολική πλέον προσφορά προϊόντων θα έχει μειωθεί τόσο πολύ ώστε να ανατραπεί το ισοζύγιο εις βάρος από προσφοράς και υπέρ από ζήτησης. Η υπερβάλλουσα αυτή σε σχέση με την προσφορά ζήτηση θα οδηγήσει την οικονομία στην ανάκαμψη έτσι ώστε να ξεκινήσει από οικονομικός κύκλος.

- Οι αγορές καταναλωτικών ειδών μειώνονται απότομα, ενώ τα αποθέματα των επιχειρήσεων και άλλων διαρκών αγαθών αυξάνονται. Καθώς οι επιχειρήσεις αντιδρούν ελαττώνοντας την παραγωγή, το πραγματικό ΑΕΠ μειώνεται. Ταυτόχρονα ελαττώνονται και οι επενδύσεις των επιχειρήσεων σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό.
- Η ζήτηση εργασίας και η ανεργία είναι ποσά αντιστρόφως ανάλογα σε μια τέτοια περίοδο εφόσον η πρώτη μειώνεται ενώ η δεύτερη αυξάνεται.
- Καθώς πέφτει το προϊόν, ο πληθωρισμός επιβραδύνεται. Καθώς μειώνεται η ζήτηση πρώτων υλών, οι τιμές καταρρέουν. Ημερομίσθια και τιμές υπηρεσιών είναι πιθανό να μειώνονται, αλλά να τείνουν να αυξάνονται λιγότερο γρήγορα από οικονομικές κάμψεις.
- Από υφέσεις τα επιχειρηματικά κέρδη παίρνουν μια καθοδική πορεία από και οι τιμές των μετοχών καθώς οι επενδυτές βρίσκονται αντιμέτωποι με την οικονομική καμπή. Ωστόσο, επειδή η ζήτηση πίστης πέφτει, τα επιτόκια σε τέτοιες περιόδους γενικά έχουν μια καθοδική πορεία.

1.3.2 Παράγοντες που Οδηγούν την Οικονομία από την Ύφεση στην Ανάκαμψη

Μετά από μια κακή και δύσκολη περίοδο μιας οικονομίας, επιχειρηματίες, οικονομολόγοι, μελετητές και απλοί πολίτες οδηγούν σταδιακά την σκέψη τους στο πως θα καταφέρουν να βελτιώσουν την άσχημη κατάσταση που βίωσαν αλλά και πως θα μπορέσουν να δημιουργήσουν ξανά μια νέα οικονομία με βάσεις και σταθερά θεμέλια. Μελετώντας τις ενέργειες που έγιναν το 1930 αλλά και τις ενέργειες που γίνονται στην τωρινή κρίση ανά διάφορες χώρες του κόσμου που βίωσαν αυτόν τον οικονομικό τρόπο για βελτίωση και ανάπτυξη καταλήγουμε και συνοψίζουμε τους παράγοντες που έχουν την δυνατότητα να οδηγήσουν την οικονομία από την τραγική ύφεση στην ελπιδοφόρα ανάκαμψη.

α. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων υπέρ της προσφοράς.

Αυτό δε συμβαίνει, γιατί η μείωση της προσφοράς προϊόντων στη περίοδο της ύφεσης είναι τόσο μεγάλη, ώστε ανατρέπεται το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα ζήτηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων και συνεπώς σε ταυτόχρονη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αυτό, λοιπόν ερμηνεύεται με νέα αύξηση της ζήτησης εξαιτίας των μισθών που χορηγούνται στους εργαζόμενους και στην μετέπειτα αύξηση των

επενδύσεων. Αυτή λοιπόν η συνεχής αυξητική αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής επένδυσης δημιουργεί τα λεγόμενα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα τα οποία αυξάνουν συνεχώς την οικονομική δραστηριότητα εντός της οικονομίας.

β. Η τεχνολογία και οι καινοτομίες.

Πολλές φορές στην ιστορία της οικονομικής εξέλιξης τα πιο πάνω αναφερθέντα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα προήλθαν όχι από μια υπερβάλλουσα ζήτηση αλλά από μία αρχική αύξηση των επενδύσεων εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας και των καινοτομιών. Τέτοιες ωθήσεις στις επενδύσεις είχαμε το 19^ο αιώνα με την είσοδο της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία και στον 20^ο με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και κυρίως με τη διάδοση του Internet.

γ. Η επεκτατική πολιτική του κράτους.

Πολλές φορές ιδιαίτερα αν η οικονομική ύφεση δεν είναι ιδιαίτερα έντονη η οικονομία ενδέχεται να οδηγηθεί στην ανάκαμψη από παρεμβατικά μέτρα του κράτους τα οποία γίνονται με σκοπό την ενίσχυση είτε των επενδύσεων (π.χ. δημόσια έργα, μείωση του επιτοκίου), είτε της ζήτησης (π.χ. μείωση των φόρων) κ.λπ.

δ. Τυχαία γεγονότα

Πολύ σπάνια τυχαία γεγονότα δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην ανάκαμψη όπως π.χ. ένας μαζικός επαναπατρισμός πληθυσμού ή μια μαζική είσοδος ξένων επενδύσεων κ.λπ.

1.3.3 Παράγοντες που Οδηγούν την Οικονομία από την Υπερθέρμανση στην Κάμψη

Μετά από μια ιδιαίτερα καλή και ευοίωνη περίοδο μιας οικονομίας είναι αναπόφευκτη η κάμψη και η μετρίαση των γεγονότων από την υπερθέρμανση. Επιχειρηματίες, οικονομολόγοι, και γενικά, όλοι οι του οικονομικού περιβάλλοντος ενδιαφερόμενοι, οδηγήθηκαν σε μια πιο προσγειωμένη μορφή σκέψης και οικονομίας. Ουσιαστικά, οι παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στην κάμψη είναι οι σχεδόν οι ίδιοι από εκείνους που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη αλλά σε αντίθετοι τροχιά. Έτσι, είναι οι ακόλουθοι:

α. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων εις βάρος της δεύτερης.

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δε μπορεί να απορροφηθεί έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων. Η μείωση των επενδύσεων προκαλεί ανεργία που μεταφράζεται σε μείωση των μισθών άρα και της συνολικής ζήτησης. Σ' αυτή την περίπτωση τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση έτσι ώστε να σπρώχνουν την οικονομική δραστηριότητα συνεχώς προς τα κάτω.

β. Η περιοριστική πολιτική του κράτους

Πολλές φορές το κράτος στην προσπάθεια του να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στην περίοδο της υπερθέρμανσης της οικονομίας με μέτρα όπως π.χ. η αύξηση του επιτοκίου, η αύξηση των φόρων κ.λπ. οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων σπρώχνοντας έτσι την οικονομία γρηγορότερα στην κρίση.

γ. Τυχαία γεγονότα

Πολύ σπάνια τυχαία γεγονότα δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην κάμψη όπως π.χ. μια μαζική μετανάστευση πληθυσμού, μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας κ.λπ.

Για να γίνει κατανοητή η διεργασία δημιουργίας οικονομικών κύκλων, δηλαδή ανόδων και καθόδων της οικονομικής δραστηριότητας εντός της οικονομίας, θα πρέπει να γίνει κατανοητή αυτή η περίφημη ανισοσκέλεια που δημιουργείται μεταξύ της συνολικής ζήτησης και της συνολικής προσφοράς. Είδαμε λίγο πιο πάνω ότι κατά την άνοδο του οικονομικού κύκλου όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων αυξάνουν. Επομένως αυξητική είναι και η τάση τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης. Ενώ λοιπόν σε όλη τη διαδικασία ανόδου η ζήτηση είναι μεγαλύτερη της προσφοράς έρχεται μία χρονική στιγμή που αυτό ανατρέπεται. Αυτό συμβαίνει γιατί η ταχύτητα με την οποία αυξάνεται η προσφορά είναι μεγαλύτερη από την ταχύτητα με την οποία αυξάνεται η ζήτηση. Ας μη ξεχνάμε ότι πίσω από την προσφορά κρύβονται οι επενδύσεις και πίσω από τη ζήτηση τα εισοδήματα.

Με τη χρήση ενός απλού παραδείγματος η ανωτέρω θεωρία θα γίνει πιο κατανοητή. Ας υποθέσουμε ότι ένας φούρνος παράγει 100 ψωμιά και ικανοποιεί ακριβώς τη ζήτηση 100 ψωμιών. Αν η ζήτηση αυξηθεί κατά 20% τότε ο φούρναρης είναι υποχρεωμένος να κατασκευάσει νέο φούρνο που σημαίνει αύξηση της επένδυσης κατά 100%. Και αυτό θα το κάνει για τον λόγο ότι η οικονομία βρίσκεται σε άνοδο, επικρατεί κλίμα αισιοδοξίας και ο φούρναρης τρέχει να προλάβει τη νέα αύξηση της ζήτησης με αποτέλεσμα να έχει μεγαλύτερα κέρδη. Το ίδιο φαινόμενο αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση συμβαίνει στην κάθοδο. Η

ταχύτητα με την οποία μειώνεται η προσφορά είναι μεγαλύτερη εκείνης με την οποία μειώνεται η ζήτηση. Ας υποθέσουμε ότι ο φούρναρης έχει δύο φούρνους με την ίδια όπως και πιο πάνω δυναμικότητα και ικανοποιεί ζήτηση 130 ψωμιών. Αν η ζήτηση μειωθεί στα 90 ψωμιά ο φούρναρης θα πρέπει να θέσει σε αχρησία τον ένα από τους δύο φούρνους απολύοντας το μισό περίπου προσωπικό του. Βλέπουμε δηλαδή ότι μια αρχική μείωση της ζήτησης κατά 25% επέφερε μια μείωση στην επένδυση κατά 100%.

- **Αίτια Οικονομικής Κρίσης**

Οι οικονομικές διακυμάνσεις οφείλονται τόσο σε μη οικονομικούς παράγοντες, τους λεγόμενους εξωγενείς, όσο και σε οικονομικούς, δηλαδή ενδογενείς. Οι πρώτοι παράγοντες είναι απρόοπτα γεγονότα που βρίσκονται έξω από το πλέγμα λειτουργίας της οικονομίας, αλλά εμφανιζόμενα εισέρχονται εντός του οικονομικού συστήματος και αυξομειώνουν την οικονομική δραστηριότητα, ανάλογα με την περίπτωση. Μερικά παραδείγματα τέτοιων παραγόντων είναι οι πόλεμοι, οι θεομηνίες, οι σεισμοί, οι πλημμύρες κ.λπ. Οι διακυμάνσεις που προκαλούνται από τέτοια γεγονότα λέγονται απρόοπτες, τυχαίες ή άρρυθμες, διότι δεν ακολουθούν την πορεία των κανονικών οικονομικών κύκλων και είναι συνήθως περιορισμένης γεωγραφικής εμβέλειας. Σημαντική παρατήρηση είναι πως τέτοιου είδους διακυμάνσεις είναι δύσκολο να ερευνηθούν καθότι δεν διέπονται από συγκεκριμένους νόμους εξέλιξης τους.

Οι ενδογενείς παράγοντες είναι εκείνοι που δημιουργούνται και επενεργούν εντός του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος. Τέτοιοι παράγοντες είναι η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά τη φάση της υπερθέρμανσης, η μειωμένη αγοραστική δύναμη του πληθυσμού σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η διακύμανση της προσφοράς χρήματος εντός της οικονομίας, η διακύμανση του επιτοκίου, η αναρχία της παραγωγής, ο επιταχυντής (μια αρχική μεταβολή του εισοδήματος επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στην επένδυση), ο πολλαπλασιαστής (μια αρχική μεταβολή της επένδυσης επιφέρει μια μεγαλύτερη μεταβολή στο εισόδημα), η ψυχολογία του επιχειρηματία, οι μεταβολές στην οριακή αποδοτικότητα του κεφαλαίου, η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους κ.λπ.

- **Επιπτώσεις Οικονομικής Κρίσης**

Οι επιπτώσεις από μια οικονομική κρίση μπορούν να επηρεάσουν σε πολλούς τομείς την οποιαδήποτε χώρα, ανεξάρτητα αν είναι αναπτυσσόμενη ή όχι. Οι κρίσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι Η.Π.Α και η Ε.Ε, μετά την κατάρρευση του 1929 έχουν επιφέρει σταδιακά σημαντικές αλλαγές και ανακατατάξεις στο οικονομικο-πολιτικό σύστημα ολόκληρου του κόσμου. Εκτός, όμως, από τα αρνητικά αποτελέσματα στο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι συνολικοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, τόσο στις Η.Π.Α. και στην Ε.Ε όσο και στον υπόλοιπο κόσμο σημείωσαν σημαντική μείωση γεγονός που είναι έκδηλο και στους κυριότερους χρηματιστηριακούς δείκτες. Συνοπτικά, και βάση με στατιστικά στοιχεία, οι κυριότερες επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής κρίσης είναι:

- Δραματική πτώση του διεθνούς εμπορίου αγαθών
 - Πτώση ΑΕΠ
 - Πτώση τιμών πρώτων υλών
 - Αρνητική εξέλιξη εμπορίου υπηρεσιών
 - Πτώση των επενδύσεων
 - Μείωση ζήτησης, χρηματοδότησης, πιστώσεων για επενδύσεις και εμπόριο
 - Μείωση κατανάλωσης
 - Αύξηση προστατευτισμού
 - Αρνητικό κλίμα σε ναυτιλία και τουρισμό
 - Χρόνιες ανισορροπίες στα ισοζύγια πληρωμών
 - Ανισορροπίες στην εξέλιξη των συναλλαγματικών ισοτιμιών
 - Επιδείνωση των προοπτικών ανάπτυξης των φτωχών χωρών
 - Πτώση εισροών συναλλάγματος από εξαγωγές και ξένες επενδύσεις
 - Τάσεις οικονομικού εθνικισμού μέσω κρατικών ενισχύσεων
 - Επιθετικές υποτιμήσεις νομισμάτων
 - Εμπόδια στη διεθνή κίνηση συντελεστών παράγωγης
-
- **Ευκαιρίες**

Είναι αναπόφευκτο έκτος από την δυσμένεια που φέρνει η οικονομική κρίση να παρουσιάζονται και ευκαιρίες για ανάπτυξη. Είναι αρκετές αυτές οι επιχειρήσεις που εκμεταλλεύονται το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον προκειμένου να αναπτυχθούν, και είναι σημαντικό την περίοδο της οικονομικής κρίσης σύμφωνα με όλα τα παραπάνω να γίνονται νέες καινοτόμες επενδύσεις. Μια σημαντική ευκαιρία είναι η θέσπιση του πενταετούς αφορολόγητου για νέες επιχειρήσεις από άτομα 25-30 χρονών. Μια ακόμα ευκαιρία παρουσιάζεται από την κατακόρυφη πτώση των ενοικίων των καταστημάτων. Ώθηση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις δίνουν και τα 4 νέα προγράμματα ΕΣΠΑ συνολικής αξίας 275 εκ Ευρώ. Επίσης είναι πλέον πιο εύκολο για τους επιχειρηματίες να πετύχουν χαμηλότερες τιμές στις πρώτες ύλες. Επιπλέον η Ελλάδα έχει αρκετό ανθρώπινο κεφάλαιο το οποίο δεν διαχειρίζεται σε ικανοποιητικό βαθμό. Έτσι άνεργοι πτυχιούχοι μπορούν να εκμεταλλευτούν τους χαμηλούς μισθούς και τις επιχειρηματικές ιδέες ώστε να ανοίξουν την δική τους επιχείρηση. Με αυτόν τον τρόπο μπορεί να αυξηθεί περαιτέρω η επιχειρηματικότητα. Όλα τα παραπάνω μπορούν συνολικά να βοηθήσουν την ελληνική κοινωνία να αντεπεξέλθει στους δύσκολους καιρούς που έρχονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΑΠΟ ΤΟ 1929 ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

2.1 Οικονομική Κρίση: 1929

Στις μέρες μας ακούγεται επανειλημμένα ο όρος «οικονομική κρίση». Επιπτώσεις, κυρίως κοινωνικές, όπως η ανεργία, μείωση μισθών, εγκληματικότητα κ.ά. θεωρούνται πως είναι αποτελέσματα της κρίσης. Λέγεται πως η ιστορία επαναλαμβάνεται και δεν είναι λίγοι που θεωρούν πως το οικονομικό κραχ του 1929 ξαναέρχεται στην επιφάνεια και πως τα πρώτα σημάδια έχουν ήδη φανεί. Μια γρήγορη ανασκόπηση των γεγονότων της εποχής εκείνης θα βοηθήσει να γίνουν και οι απαραίτητες σύγκρισης.

2.1.1 Η Ψεύτικη Ευημερία: Η Καταναλωτική Κοινωνία και τα Όριά της

Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο κόσμος έρχεται αντιμέτωπος με μια σύντομη περίοδο οικονομικής κρίσης. Ξεπεράστηκε γρήγορα και η ανάπτυξη δεν άργησε να φανεί. Έτσι., γύρω στο 1921 οι οικονομίες των χωρών στρέφονται σε μαζική παραγωγή. Ο κόσμος προσπαθώντας να ξεπεράσει τις δυσκολίες και τα δεινά του πολέμου αγοράζει όλο και περισσότερο καταναλωτικά αγαθά. Ειδικά στις Η.Π.Α. η τάση να γευτούν οι πολίτες τα αγαθά της ειρήνης ήταν εντονότερη. Οι επιχειρηματίες στην Αμερική κερδίζουν τεράστια ποσά, τα οποία δανείζουν σε Ευρωπαϊκές Χώρες (κυρίως Αγγλία και Γερμανία) για να αποκομίσουν και άλλα κέρδη. Αυτό οδηγεί και την Ευρώπη σε μια τεράστια ευημερία και το διάστημα 1923-1929 στράφηκαν και εκείνοι στην μαζική τυποποιημένη παραγωγή, παίρνοντας το παράδειγμα της Αμερικής.

Παρ' όλα αυτά η ευημερία αυτή είναι ασταθής. Η τεράστια ποσότητα βιομηχανοποιημένων προϊόντων είναι δύσκολο να πουληθεί και να βρεθούν πελάτες. Ιδιαίτερη σημασία οφείλουμε να δώσουμε και στους αγρότες, οι οποίοι πωλούν σε χαμηλές τιμές τα προϊόντα τους συνεπώς δεν έχουν και εκείνοι χρήματα για να αγοράσουν. Γίνεται μια προσπάθεια για αύξηση μισθών, αλλά οι ρυθμοί της είναι μικρότεροι από τους ρυθμούς αύξησης της παραγωγής. Συνεπώς, τα παραγόμενα προϊόντα δεν μπορούσαν να απορροφηθούν, των οποίων μάλιστα οι τιμές ολοένα και αυξάνονταν.

Με τον καιρό, οι επιχειρήσεις προσπαθούν να βρουν λύση για να πουλήσουν ότι έχουν στην αποθήκη τους. Στο προσκήνιο έρχεται η διαφήμιση, που προσπαθεί να πείσει τον καταναλωτή να αγοράσει. Στη συνέχεια, στο παιχνίδι μπαίνουν και οι τράπεζες που χορηγώντας τραπεζική πίστωση στους πελάτες τους, τους ωθούν για αγορές. Η τραπεζική πίστωση προκαταβάλλει στους αγοραστές τα αναγκαία για τις αγορές τους χρήματα, με τον όρο να τα επιστρέψουν αργότερα με τόκο. Με τον καιρό, ολόκληρη η οικονομία στηρίζεται στα δημιουργήματα των τραπεζών, τις πιστώσεις. Αυτή η κατάσταση δεν εμποδίζει τις επιχειρήσεις να επεκτείνουν τα δραστηριότητές τους και τις μετοχές τους να ανεβαίνουν συνεχώς στο χρηματιστήριο.

2.1.2 Η Μεγάλη Κρίση του 1929-1932: Η Αμερικανική Κρίση

Στις 22 Οκτωβρίου 1929, ξεσπά η μεγάλη κρίση στην Αμερική. Μέχρι τότε ένοιωθαν πως είχαν βρει τον τρόπο για την ευημερία. Ενώ μέχρι τότε η αξία των βιομηχανικών μετοχών αυξανόταν συνεχώς, φοβούνται όλοι για ξαφνική πτώση και αρχίζουν να πωλούν. Στις 24 Οκτωβρίου 1929

ρευστοποιήθηκαν 13 εκατομμύρια τίτλοι μετοχών. Από εκείνη την ημέρα δεν είναι λίγοι που αναζητούν νέο προορισμό για τα χρήματά τους έτσι ώστε να κερδίσουν περισσότερα.

Η μείωση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο δεν άργησε να επαληθεύσει τις προβλέψεις των επιχειρηματιών. Όλοι προσπαθούν να πουλήσουν τις μετοχές τους πριν πέσει και άλλο η τιμή τους, σειρά, όμως παίρνουν και οι τράπεζες. Δεν είναι λίγες εκείνες που επένδυσαν τα λεφτά των πελατών τους σε μετοχές προκειμένου να προσκομίσουν μεγαλύτερα κέρδη και τελικά καταστράφηκαν και κήρυξαν πτώχευση. Άλλες τράπεζες δεν δάνειζαν πια σε πελάτες για αγορά προϊόντων ενώ ταυτόχρονα αρνούνται να χρηματοδοτήσουν και επιχειρήσεις, οι οποίες με την σειρά τους αναγκάζονται να ρίξουν τις τιμές τους για να πουλήσουν και όσες τελικά δεν τα καταφέρνουν απλά χρεοκοπούν. Συνέπειες αντιμετωπίζουν και οι εργάτες που ή θα απολύονται ή θα εισπράττουν μειωμένες αμοιβές, γεγονός που επιδεινώνει την οικονομική κρίση εφόσον δεν κινείται χρήμα στην αγορά. Στα μέσα του 1930 όλη η αμερικάνικη αγορά κυριολεκτικά παραλύει.

2.1.3 Η Διεθνής Κρίση

Όπως είναι φυσικό η κρίση σταδιακά επεκτείνεται στις χώρες όπου οι αμερικάνικες τράπεζες έχουν δανείσει. Ζητούν να λάβουν πίσω τα χρήματά τους για να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες. Όπως είναι αναμενόμενο, η ευρωπαϊκή ευημερία κλονίστηκε άμεσα εφόσον οι αμερικανικές τράπεζες άμεσα εφόσον οι αμερικανικές τράπεζες είχαν χρηματοδοτήσει πολλές ευρωπαϊκές χώρες, με πλειοψηφία την Γερμανία, η οποία είχε σημειώσει αξιόλογη βιομηχανική ανάπτυξη εξαιτίας αυτών των κεφαλαίων και η Αγγλία, η οποία είχε ήδη οικονομικές δυσκολίες αλλά η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο. Μονάχα η Γαλλία θίγεται λιγότερο και αυτό γιατί οι μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις ήταν λίγες και συνεπώς οι επενδύσεις της Αμερικής στην χώρα ελάχιστες.

Μολαταύτα, εκτός από τις βιομηχανικές χώρες, η κρίση πλήττει και τις γεωργικές χώρες. Η παράλυση της οικονομίας δυσκολεύει τις πλούσιες χώρες να αγοράσουν τα προϊόντα των αγροτικών χωρών. Συνεπώς, ο Καναδάς δεν μπορεί να πουλήσει το σιτάρι του, η Αυστραλία το μαλλί της και η Βραζιλία τον καφέ της. Οι αγοραστές είναι λίγοι και τα έσοδα αυτών των χωρών, που πουλάνε με ολοένα και πιο μειωμένες τιμές, λιγοστεύουν.

2.1.4 Οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της Κρίσης

Άμεσο αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης ήταν να προκληθεί σε όλο τον κόσμο ένα κύμα κοινωνικής εξαθλίωσης. Μια από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις είναι η ανεργία, που αγγίζει αριθμούς για την εποχή ρεκόρ. Το 1932 στις Η.Π.Α. οι άνεργοι αγγίζουν τα 13 εκατομμύρια και στη Γερμανία τα 6 εκατομμύρια. Σε αυτούς τους αριθμούς δεν έχουν προστεθεί όσοι δούλευαν σε επιχειρήσεις που έκλεισαν. Οι έμποροι βλέπουν τις πωλήσεις τους να μειώνονται ενώ και οι πελάτες των ελευθέρων επαγγελματιών ελαττώνονται επίσης. Οι αγρότες, με την σειρά τους, παρ' όλη τη μείωση των τιμών δεν βρίσκουν αγοραστές.

Όλα αυτή η κατάσταση προκαλεί την οργή των πολιτών ενάντια των κυβερνήσεων που τους θεωρούν υπεύθυνους για την ανέχεια αυτή. Στις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής γίνονται πορείες, διαδηλώσεις και συγκρούσεις με την αστυνομία.

Μια επιπλέον σημαντική συνέπεια είναι η ακόμη μεγαλύτερη κεφαλαιοκρατική συγκέντρωση. Αυτό σημαίνει πως, τα μεγάλα βιομηχανικά συγκροτήματα είχαν την δυνατότητα να αγοράσουν και έτσι εξαγόραζαν μικρότερες επιχειρήσεις που ή θα είχαν ήδη χρεοκοπήσει ή θα ήταν στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Αντίστοιχες ενέργειες γίνονται και από τις τράπεζες.

Ο πληθυσμός των αστικών κέντρων αυξάνεται συνεχώς εφόσον πολλοί αγρότες και κάτοικοι μικρών πόλεων συρρέουν στα μεγάλα αστικά κέντρα με την ελπίδα να βρουν δουλειά.

2.1.5 Η Παρέμβαση του Κράτους για την Αντιμετώπιση της Κρίσης

Το 1932 ένας νέος πρόεδρος των Η.Π.Α., ο *Fragkline Rouzvelt* εφαρμόζει μια νέα πολιτική για την έξοδο από την κρίση, την λεγόμενη NEW DEAL.

Βασικός άξονας της πολιτικής αυτής ήταν το εξής: για να υπάρχει ανάκαμψη στην οικονομία θα πρέπει οι βιομηχανίες να γεννηθούν ξανά και με τη σειρά τους να δώσουν πνοή σε άλλων ειδών επιχειρήσεις. Με αυτόν τον τρόπο θα υπήρχε μείωση της ανεργίας, εφόσον οι εργάτες θα απασχολούνταν ξανά και με τη σειρά τους θα κινούσαν την αγορά. Όμως, κανένας δεν είχε χρήματα να επενδύσει (και όσοι είχαν δεν έμπαιναν σε μια τόσο ριψοκίνδυνη διαδικασία) και έτσι τον ρόλο του επενδυτή τον ανέλαβε το ίδιο το κράτος.

Έτσι, λοιπόν, το ίδιο το κράτος:

- Περιορίσε την παραγωγή των βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων με σκοπό να αυξηθεί η τιμή τους

- Προσπάθησε να αποκτήσει ξανά τις αγορές του εξωτερικού υποτιμώντας τη αξία του εθνικού νομίσματος. Έτσι ο αγοραστής θα προτιμήσει τα εγχώρια προϊόντα εφόσον είναι φτηνότερα. Το 1932 η Αγγλία υποτιμά την στερλίνα για να ενισχύσει το εμπόριο της ενώ το 1934 ο *Rouzvelft* *πράττει το ίδιο με το δολάριο.*
- *Αύξησε την τιμή των εισαγόμενων προϊόντων θεσπίζοντας υψηλούς τελωνιακούς θεσμούς προκειμένου να ενισχύσει την εγχώρια αγορά*
- Καταβάλλει προσπάθεια για να ισοσκελισθεί ο κρατικός προϋπολογισμός με μείωση των δαπανών (τον λεγόμενο αποπληθωρισμό)
- Καταστρώνει προγράμματα εκτέλεσης δημόσιων έργων προκειμένου να μειωθεί η ανεργία. Σε αυτά τα βήματα ακολουθούν και άλλες χώρες, κυρίως ευρωπαϊκές.

Μετά την οικονομική κρίση, ο κόσμος έχει αλλάξει ριζικά. Έχουν διαπιστώσει πως η απόλυτη οικονομική ελευθερία δεν οδηγεί στην ευημερία. Ζουν όλοι με τον φόβο της επανόδου της κρίσης. Έτσι, δημιουργείται η πεποίθηση πως το κράτος οφείλει να παρεμβαίνει στην οικονομία ενισχύοντας τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και προφυλάσσοντας ταυτόχρονα και τους εργαζομένους ορίζοντας ένα κατώτατο όριο αμοιβής τους. Το κράτος οφείλει να εποπτεύει την οικονομική ζωή και να διορθώνει τις ταλαντεύσεις της οικονομικής ισορροπίας.

2.1.6 Η Κρίση του 1929 και η Ελλάδα

Η Ελλάδα ήταν αδύνατο να μείνει ανεπηρέαστη από όλα αυτά τα γεγονότα. Οι επιπτώσεις άγγιξαν κυρίως το Χρηματιστήριο Αθηνών, το οποίο έκλεισε επ' αόριστον ενώ ταυτόχρονα και τα αποθέματα της Τράπεζας της Ελλάδος σε συνάλλαγμα και χρυσό εξανεμίστηκαν λόγω της κερδοσκοπίας. Συνέχεια σε αυτήν την καθοδική πορεία έδωσαν η ολοένα αυξανόμενη μείωση των εισαγωγών και η διαμόρφωση μιας συναλλαγματικής πολιτικής ιδιαίτερα προστατευτικής με έντονο τον κρατικό παρεμβατισμό. Όπως και άλλες χώρες, έτσι και η Ελλάδα, υποτίμησε το εθνικό νόμισμα, ενώ καταργήθηκαν επίσης οι αγορές συναλλάγματος. τέλος, δόθηκε αναστολή πληρωμής των χρεολυσίων και των τόκων για το σύνολο των κρατικών δανείων.

2.1.7 Το Τέλος της Κρίσης

Ενδεικτικό του αντίκτυπου της κρίσης είναι ότι η αμερικανική οικονομία χρειάστηκε μια δεκαετία για να συνέλθει. Λυτρωτικά λειτούργησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, καθώς οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες εκμηδένισαν την ανεργία και εκτόξευσαν την ανάπτυξη.

2.2 Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970

Η περίοδος μετά τον πόλεμο βοήθησε πολλές οικονομίες να γευτούν τη μακρύτερη περίοδο ανάπτυξης στην ιστορία των κοινωνιών της αγοράς. Συγκεκριμένα, από το 1950 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι οικονομίες αναπτύσσονταν με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού.

Παρόλα αυτά, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 στο προσκήνιο ήρθαν δύο κρίσεις που αντικείμενό του είχαν το πετρέλαιο. Αυτές έφεραν στην επιφάνεια το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. Με τον όρο «στασιμοπληθωρισμού», εννοούμε τη συνύπαρξη του πληθωρισμού και της αυξημένης ανεργίας.

2.2.1 Η Πρώτη πετρελαϊκή κρίση

Επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όπου τα μέλη του ΟΑΠΕΚ (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) κοινοποίησαν πως δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία.

Ταυτόχρονα, η τιμή του πετρελαίου αυξήθηκε ραγδαία εφόσον τα μέλη του ΟΠΕΚ (Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών χωρών) συμφώνησαν να εκμεταλλευτούν την επιρροή τους στο μηχανισμό καθορισμού της τιμής του. Αξίζει να αναφερθεί πως ο κυρίαρχος ρόλος του ΟΠΕΚ ως παγκόσμιου προμηθευτή, οδήγησε σε δραματικά πληθωριστικές αυξήσεις τιμών, ενώ ήταν κατασταλτικές για την οικονομική δραστηριότητα.

2.2.2 Η Δεύτερη πετρελαϊκή κρίση

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, η οποία εμφανίστηκε στις ΗΠΑ. Οι εξαγωγές από το Ιράν ήταν ιδιαίτερα ασυνεπείς και λιγότερες οδηγώντας έτσι την τιμή του μαύρου χρυσού στα ύψη. Οι χώρες του OPEC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Μετά το 1980 οι τιμές του πετρελαίου έπεφταν για έξι συνεχόμενα έτη και κορυφώθηκαν το 1986 με μία πτώση 46%. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα.

2.3 Η Κρίση στις Ασιατικές «Τίγρεις», 1997

Μέχρι το 1997 χώρες της Ασίας, όπως η Ταϊλάνδη, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες και η Ινδονησία γνώριζαν μια ιδιαίτερα σημαντική ανάπτυξη. Οι επενδύσεις που προσέλκυαν έφταναν στο ήμισυ των συνολικών επενδύσεων σε αναπτυσσόμενες χώρες. Ιαπωνικές τράπεζες και αμερικανικοί οργανισμοί επένδυσαν σε αυτές με ολοένα και αυξανόμενο ρυθμό.

Ωστόσο, ο ξέφρενος ρυθμός των επενδύσεων και τα ελλείμματα στον προϋπολογισμό των ασιατικών χωρών είχαν ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να συγκρατήσουν τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο. Με την εγκατάλειψη της εν λόγω ισοτιμίας ακολούθησε ραγδαία πτώση στα χρηματιστήρια και στις τιμές των οικοδομικών επιχειρήσεων.

Οι επιπτώσεις της κρίσης παρέμειναν μέχρι και το 1998. Στις Φιλιππίνες η ανάπτυξη άγγιξε το μηδέν. Μόνο η Σιγκαπούρη και η Ταϊβάν απέφυγαν τις σοβαρές συνέπειες της κρίσης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι η κρίση δεν τις άγγιξε. Ωστόσο, μέχρι το 1999 τα σημάδια ανάκαμψης στις οικονομίες της Ασίας άρχισαν να γίνονται εμφανή.

τα επιτόκια και βοηθώντας τη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη να ανακάμψει.

2.4 Η «φούσκα» των μετοχών υψηλής τεχνολογίας, 2000

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, το internet είχε ιστορήσει ιδιαίτερα πολύ στην ζωή όλων. Έτσι, οι εταιρείες του internet βρέθηκαν στο απόγειο τους και η τάση για επένδυση σε μετοχές υψηλής τεχνολογίας ήταν γενικευμένη. «Το φαινόμενο κορυφώθηκε τον Ιανουάριο του 2000, όταν η AOL

εξαγόρασε με το αστρονομικό ποσό των 200 δισ. δολαρίων τον όμιλο Time Warner. Το Μάρτιο του 2000 ο δείκτης μετοχών υψηλής τεχνολογίας Nasdaq έφτασε το ιστορικό του υψηλό άνω των 5.000 μονάδων. Η φούσκα έσκασε, με το δείκτη Nasdaq να χάνει μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 το 78% της αξίας του. »

«Ως κύρια αίτια αυτής της πτώσης θεωρούνται οι υπερτιμημένες μετοχές των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας, αλλά και η διαφθορά των εταιρειών μιας και πολλές από αυτές δήλωναν κέρδη υψηλότερα του πραγματικού. Συχνά επίσης, οι χρηματιστηριακοί αναλυτές έδιναν θετικές εισηγήσεις για μετοχές εταιρειών που είχαν σημαντικά οικονομικά προβλήματα. Οι συνέπειες για την αμερικανική οικονομία ήταν ευρύτερες. Η πτώση ήταν απότομη, οι επενδύσεις «πάγωσαν» και η 11η Σεπτεμβρίου αποτέλεσε τη χαριστική βολή. Η Fed όμως παρενέβη εγκαίρως, μειώνοντας διαδοχικά τα επιτόκια και βοηθώντας τη μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη να ανακάμψει. »

2.5 Η Μεγάλη Κρίση του 2008

2.5.1 Η Χρηματοοικονομική Κρίση του Δυτικού Κόσμου

Στο παρόν εδάφιο περιγράφεται η σειρά των γεγονότων που σημάδεψαν την χρηματοοικονομική κρίση και την χαρακτηρίζουν εξαιρετικά σημαντική. Το έναυσμα δόθηκε από την αισιοδοξία που κυριάρχησε στις αγορές από το 2007 ενώ συνέχεια έδωσαν οι αέναες πτωχεύσεις τραπεζικών ιδρυμάτων και ιδιαίτερα της αμερικάνικης τράπεζας Lehman Brothers το Σεπτέμβρη του 2008.

2.5.2 Η Αισιοδοξία πριν την Χρηματοοικονομική Κρίση

Τα έτη έως και το 2007 χαρακτηρίζονται από απεριόριστη αισιοδοξία. Συγκεκριμένα, η εξαιτία 2002-2007 γνώρισε την μεγαλύτερη ανάπτυξη των τελευταίων 40 ετών. η ετήσια παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα το 2007 έφτασε τα \$55,6 τρις., που συγκριτικά με τις τιμές του 2000, είχαμε αύξηση 23,9%. Τα παραπάνω τρις διανέμονται ως εξής ανά τις οικονομίες στον κόσμο.

Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται εύστοχα ως την εποχή της «υπέρτατης ευδαιμονίας» από τον O'Neil (2011)

Μια ιδιαίτερη σημαντική παρατήρηση είναι πως οι προβλέψεις των οικονομολόγων και των οικονομικών αναλυτών δεν προμήνυαν καμία τέτοια κρίση. Η κρίση του 1930 αποτελούσε μια ξεχασμένη ιστορία από το παρελθόν. Οι συνεχόμενες ευνοϊκές καταστάσεις εξέπεμπαν την πεποίθηση πως η τροχιά της παγκόσμιας ανάπτυξης είναι δεδομένη και τίποτα δεν μπορεί να σταματήσει τη ροή της. Η ίδια αντίληψη υπήρχε και στον χρηματοοικονομικό τομέα. Από το 1930 και έπειτα, ο χρηματοοικονομικός τομέας απέδωσε τεράστια έσοδα και αγοραία προστιθέμενη αξία στις αναπτυσσόμενες χώρες της Ευρώπης και των Η.Π.Α. Το βάρος, ωστόσο, της οικονομίας αυξανόταν υπογείως. Λόγω της μεγέθυνσης αυτού του τομέα, που φανταζόταν ατρόμητος, η δυνατότητα ελέγχου από τις εκάστων κυβερνήσεις κατέστη δύσκολη.

Σε αυτό το πνεύμα του εφησυχασμού, ήταν δύσκολο να αναγνωριστούν οι υπερβολές που τώρα αναγνωρίζονται. Τότε φαινότουσαν φυσιολογικές. Τα ρίσκα που έπαιρνε ο χρηματοοικονομικός τομέας ήταν τεράστια και σε συνδυασμό με την ανύπαρκτη τιμολόγησή τους στις διεθνείς αγορές αλλά και τον ελάχιστο και καθησυχαστικό έλεγχο των αρχών, οι κίνδυνοι γινόντουσαν ολοένα και περισσότεροι. Το 2007, η προσγείωση ξεκίνησε από την αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης (subprime) στις Η.Π.Α. Αυτό το τράνταγμα έφερε στην επιφάνεια ενδοιασμούς για το αν τα θεμέλια της προηγούμενης ευημερίας ήταν ισχυρά. Μολαταύτα, τα θετικά συναισθήματα ήταν ισχυρότερα, έτσι ακόμη και έναν χρόνο μετά τα πρώτα σημάδια, ούτε το ευρύ κοινό αλλά ούτε και οι ειδικοί είχαν αντιληφθεί την κρισιμότητα της κατάστασης.

2.5.3 Το Ιστορικό της Χρηματοοικονομικής Κρίσης

Τα πρώτα σημάδια της κρίσης άρχισαν να είναι ορατά το καλοκαίρι του 2006. Εκείνη την περίοδο πάγωσαν οι τιμές των ακινήτων (μετά την ολοένα αυξανόμενη παρελθοντική πορεία τους). Τα επιτόκια αυξάνονται ενώ δεν είναι λίγα τα νοικοκυριά που είχαν πάρει στεγαστικά δάνεια χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης (subprime) και δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, με συνέπεια την χρεοκοπία. Ένα σημαντικό ποσοστό αυτών των δανείων είχε ήδη τιτλοποιηθεί και πουληθεί σε αμοιβαία κεφάλαια σε επενδυτές ή τράπεζες σε όλο τον κόσμο. Συνεπώς, οι χρεοκοπίες είχαν αντίκτυπο στην αγορά τιτλοποιημένων ομολόγων subprime. Ο αξιολογικός οίκος Fitch, τον Δεκέμβρη του 2006 επισήμανε πως ένα σημαντικό ποσοστό οφειλετών με στεγαστικά δάνεια subprime θα αντιμετώπιζε προβλήματα ένα χρόνο μετά, με την ανανέωση των συμβολαίων τους με νέα υψηλότερα επιτόκια. Η άποψη αυτή επαληθεύτηκε με την πτώχευση της Ovit Mortgage Solutions, μια μικρή τράπεζα στην Καλιφόρνια που δάνειζε κυρίως στην αγορά subprime.

Μια σειρά από πτωχεύσεις και μειώσεις κεφαλαίων ταρακούνησε και άλλο το χρηματοοικονομικό σύστημα:

- Τον Φεβρουάριο του 2007, η γνωστή τράπεζα HSBC παρουσιάζει μια μείωση ύψους \$10,5 δις, εξαιτίας απωλειών της θυγατρικής Household Finance Corporation, την οποία αγόρασε το 2003
- Τον Απρίλιο του 2007, η γνωστή στεγαστική τράπεζα New Century Financial δήλωσε πτώχευση
- Τον Μάιο του 2007, η UBS αναγκάζεται να κλείσει το Dillon Reed Hedge Fund μετά από \$125εκ. ζημιές.
- Τον Ιούνιο του 2007, η επενδυτική τράπεζα Bear Stearns αναγκάζεται να priμοδοτήσει με \$3,2 δις σε ένα δικό της Hedge Fund, το οποίο είχε επενδύσει σε στεγαστικά δάνεια subprime και παρουσίασε απώλειες. Ταυτόχρονα, τον Ιούλιο του 2007 ανακοίνωσε πως τα δικά της Hedge Funds είχαν χάσει το 90% της αξίας τους, ποσό που ανέρχεται στα \$1,4δις.

Μεγάλη αβεβαιότητα στις αγορές προκάλεσαν και οι αξιολογικοί οίκοι Standard & Poor's, Fitch και Moody's, που ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να επανεξετάσουν την προηγούμενη βαθμολόγηση των δανείων subprime ύψους περίπου \$18 δις. Πολλά προϊόντα που βασίζονταν σε δάνεια subprime υποβαθμίστηκαν από AAA σε A+, δηλαδή κατά 4 βαθμίδες. Αξίζει να σημειωθεί πως τέτοιου είδους υποβαθμίσεις ήταν εξαιρετικά ασυνήθιστες μέχρι τότε. Οι αξιολογήσεις αυξάνονταν προκαλώντας μεγαλύτερο φόβο και ανησυχία στις αγορές.

Στις αρχές του Αυγούστου 2007, οι εξελίξεις επιταχύνθηκαν δραματικά και η κρίση ξέσπασε πλήρως. Η γερμανική τράπεζα IKB Deutsche Industriebank AG, η γαλλική BNP και η γερμανική Sachsen LB ήταν από τις πρώτες που αντιμετώπισαν προβλήματα ρευστότητας και απώλειες κεφαλαίου. Σταδιακά, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε όλο τον κόσμο άρχισαν να αντιλαμβάνονται πως ότι περιουσιακό στοιχείο είχαν που βασιζόταν σε στεγαστικά δάνεια subprime δεν άξιζαν όσο είχαν εκτιμήσει. Είχαν εκτιμήσει λάθος τον κίνδυνο συνεπώς η αξία τους ήταν εμφανώς μικρότερη, καθώς και οι σχετικές αγορές κατέρρεαν. Το πρόβλημα δυνάμωσε με την αδυναμία ρευστότητας. Δεν ήταν λίγες οι τράπεζες που αφενός αδυνατούσαν να εξασφαλίσουν την βραχυχρόνια χρηματοδότηση τους, που ήταν αναγκαία για να συνεχίσουν να λειτουργούν και αφετέρου είχαν εκτιμήσει λανθασμένα τα προϊόντα subprime.

Μερικά παραδείγματα είναι τα εξής:

- Η τράπεζα Northern Rock

Η βρετανική αυτή τράπεζα αφού ζήτησε, έλαβε από την τράπεζα της Αγγλίας έκτακτη χρηματοδότηση. Οι πελάτες της τράπεζας, ήδη τρομοκρατημένοι, έσπευσαν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους. Έτσι σε διάστημα 4 ημερών (Παρασκευή 14/9 έως Δευτέρα 17/9) έγιναν μαζικές αναλήψεις (£1δισ αποσύρθηκε σε μία μόνο μέρα)

- Η τράπεζα UBS

Η ελβετική UBS ανακοίνωσε απώλειες \$3,4δισ από επενδύσεις της σε subprime προϊόντα.

- Η Citigroup αναγκάζεται και αποκαλύπτει ότι στον ισολογισμό της περισσότερα από \$50δισ ανήκουν σε προϊόντα subprime, αντί για \$13δισ, η οποία είχε ανακοινώσει παρελθοντικά.

- Η Merrill Lynch, ανακοινώνει πως οι απώλειες της αγγίζουν τα \$7,9δισ

Σε αντίθεση με τις τράπεζες, το 2007 τα διεθνή χρηματιστήρια επανήλθαν γρήγορα στα προηγούμενα επίπεδα. Δεν είχαν πληγεί ιδιαίτερα και αυτό έδινε την εντύπωση πως οι καλές μέρες θα επανέλθουν σύντομα. Αυτό, όμως, ανατράπηκε τον Ιανουάριο του 2008, όπου η κρίση στη διατραπεζική αγορά μεταδόθηκε και στα χρηματιστήρια. Ο Ιανουάριος έδειξε τις πρώτες πτώσεις των δεικτών ενώ έτσι ξεκίνησε και η καθοδική πορεία των χρηματιστηρίων, η οποία διήρκησε περίπου 15 μήνες.

Τον Μάρτιο του 2008 η κρίση άρχισε να επιδεινώνεται. Η πτώχευση τραπεζών (όπως η Bear Stearns) αλλά και οι εξαγορές (όπως η Fed από την JP Morgan Chase) ήταν δύο από τις προβλεπόμενες ενέργειες μερικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Μέχρι εκείνη τη στιγμή και αφού γινόταν εφαρμογή από τα διδάγματα της κρίσης του 1930, οι κεντρικές τράπεζες είχαν αντιδράσει με τρόπο ώστε η χρηματοοικονομική κρίση να μη μετατραπεί σε οικονομική και να μην καταρρεύσει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παρ' όλα αυτά, ο παραδοσιακός μηχανισμός δεν λειτούργησε και η διακοπή δανείων σε ιδιώτες ήταν αναπόφευκτη ενέργεια για όλες τις τράπεζες.

2.5.4 Η Χρηματοοικονομική Κρίση Επιδεινώνεται- Κατάρρευση Lehman Brothers

Η κρίση επιδιδόταν σταδιακά, όμως ορόσημο του μεγέθους της αποτελούν τα γεγονότα του Σεπτεμβρίου 2008. Η κρίση την περίοδο εκείνη απέκτησε δραματικές διαστάσεις και οι εξελίξεις απέδειξαν πως οι εθνικές κυβερνήσεις αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση και τα προβλήματα που εκμαιεύονταν.

Η μέρα της 10^{ης} Σεπτεμβρίου αποδείχθηκε η έναρξη μιας πολύ σημαντικής πτώχευσης. Ήταν η ημέρα που η Lehman Brothers ανακοίνωσε τεράστιες απώλειες για το τελευταίο τρίμηνο. Η εύρεση αγοραστή ήταν εξαιρετικά δύσκολη και έτσι την Δευτέρα στις 15 Σεπτεμβρίου μια πολύ ισχυρή τράπεζα χρεοκόπησε. Σε παρόμοια δύσκολη θέση βρισκόταν και η τράπεζα Merrill Lynch, της οποίας οι ζημιές άγγιζαν τα \$51,8δισ (σύμφωνα με τον Bloomberg).

Την ίδια μέρα, στις 15/09/2008, η Merrill Lynch κοινοποίησε την εξαγορά της από την Bank of America. Η εξαγορά αυτή, ύψους \$50δισ τρομοκράτησε ακόμη πιο πολύ τους πολίτες. Σε ένα Σαββατοκύριακο δύο από τις μεγαλύτερες επενδυτικές τράπεζες έπαψαν να υπάρχουν. Η χρεοκοπία της Lehman Brothers εξαφάνισε και την λίγη εμπιστοσύνη που είχε μείνει στη διατραπεζική αγορά ενώ ταυτόχρονα τα επιτόκια είχαν εκτοξευτεί στα ύψη. Η αγορά, συνεπώς, ήταν και πάλι κλειστή και θα παραμείνει έτσι για αρκετό μεγάλο διάστημα ακόμη.

Ο βασικός λόγος για τον οποίο η Lehman Brothers κατέρρευσε ήταν να μειωθεί ο ηθικός κίνδυνος (moral hazard) όμως στη συνέχεια δημιουργήθηκε ένα πλήγμα ανησυχιών κυρίως στους ασφαλιστικούς οργανισμούς, οι οποίοι είχαν πουλήσει ασφάλειες έναντι του κινδύνου χρεοκοπίας διαφόρων οργανισμών (ένας εκ των οποίων ήταν και η Lehman Brothers) με τη χρήση παράγωγων προϊόντων, τα λεγόμενα Credit Default Swaps. Η αμερικανική ασφαλιστική AIG ήταν εκείνη που κινδύνευε περισσότερο. Το κόστος της χρεοκοπίας της ήταν μεγαλύτερο από το κόστος της διάσωσής της. Έτσι, μια μέρα μετά την χρεοκοπία της Lehman Brothers, στις 16 Σεπτεμβρίου, η αμερικανική κυβέρνηση ανακοίνωσε ένα πακέτο σωτηρίας της τάξεως των \$85δισ με αντάλλαγμα την κρατικοποίηση του 80% της εταιρίας. Έτσι, λοιπόν, συναντάμε κάτι πρωτοφανές για την τότε αμερικάνικη αγορά.

Το τραπεζικό τοπίο αλλάζει δραματικά ενώ οι εξαγορές και οι χρεοκοπίες ολοένα και αυξάνονται. Το ντόμινο συνεχίζεται και στην Ευρώπη, εφόσον η Fortis, ο πολυεθνικός τραπεζικός και ασφαλιστικός κολοσσός, διασπάται και εν μέρει κρατικοποιείται τον Οκτώβριο του 2008. Συνέχεια έχουν η βρετανική Bradford & Bingley και η βελγο-γαλλική Dexia. Στις αρχές του Οκτωβρίου, οι τρεις μεγαλύτερες τράπεζες της Ιρλανδίας, η Kaupthing, η Glitnir και η

Landsbanki πτώχευσαν και αυτό οδήγησε την κρίση στις χώρες όπου δραστηριοποιούνταν αυτές οι τράπεζες.

Οι πτωχεύσεις και οι διασώσεις συνεχίζονται και όλο το 2009. Αποδεικνύεται πως όλοι κινδυνεύουν. Παρά τις προηγούμενες ενέργειες για να διασωθούν εταιρίες, ο φόβος εξακολουθεί να υπάρχει καθώς υπάρχει η αμφιβολία βιωσιμότητας όλων των μεγάλων τραπεζών. Ταυτόχρονα, η χρηματοοικονομική κρίση περνούσε στην πραγματική οικονομία όλων των χωρών και αυτό δυσκόλευε ακόμη πιο πολύ την ζωή επιχειρηματιών και πολιτών.

2.5.5 Η Ελληνική και η Ευρωπαϊκή Κρίση

Η ελληνική κρίση ξεκίνησε από την οικονομική δυσπραγία που εισήχθη στην Ελλάδα εξαιτίας της διεθνούς ύφεσης και παρουσιάζει την υπερχρέωση του ελληνικού δημοσίου και την πιθανή αδυναμία του ελέγχου του διογκωμένου χρέους του.

Το βασικό χαρακτηριστικό της κρίσης για της χώρες της Δύσης κυρίως είναι το υψηλό δημόσιο χρέος, το οποίο περιγράφεται εκτενέστερα στο παρακάτω διάγραμμα:

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION

Παρατηρούμε ότι σε τέσσερα χρόνια, από το τέλος του 2007 έως και το τέλος του 2011, το χρέος στις ΗΠΑ αυξάνεται κατά 36 μονάδες του ΑΕΠ, στο Ην. Βασίλειο 39 μονάδες και στην Ελλάδα 45,20 μονάδες. Η μεταβολή στο χρέος είναι μεγάλη σε διεθνές επίπεδο, διότι η χρηματοοικονομική κρίση προξένησε την παρέμβαση των αρχών με πακέτα διάσωσης, μείωσε τα φορολογικά έσοδα, αλλά και ανάγκασε τις κυβερνήσεις σε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική.

Η Ελλάδα ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες χώρες, από τον Οκτώβριο του 2009, η Ελλάδα θεωρείται ως η πιο επικίνδυνη χώρα. Τον Απρίλιο του 2009 ξεκινάει η μεγάλη επιδείνωση και η χώρα βρίσκεται στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Είναι φυσικό, πως ένα τέτοιο φαινόμενο θα προκαλούσε τεράστιες αναταράξεις στις χώρες της Ευρωζώνης εφόσον είχαν αγοράσει ελληνικά τραπεζικά ομόλογα.

2.5.6 Οι Ανισορροπίες στην Ελλάδα

Είναι γεγονός ότι η ύφεση στην Ευρώπη το 2008 δεν επηρέασε αμέσως την Ελλάδα. Αυτό είναι ευδιάκριτο στα ποσοστά ανάπτυξης εκείνης της περιόδου, τα οποία ήταν 0,4% και 1,0% στην ευρωζώνη και στην Ελλάδα αντίστοιχα. Η Ελλάδα είχε μια αρκετά κλειστή οικονομία και τα τραπεζικά συστήματα δεν αντιμετώπιζαν προβλήματα. Αυτοί ήταν και οι βασικοί λόγοι για τους οποίους δεν επηρεάστηκε εξ' αρχής από την κρίση. Όμως από τις αρχές του 2008 και έπειτα και αφού η διεθνής οικονομία χειροτέρευε, η Ελλάδα μπήκε και εκείνη σε αυτό το δύσκολο μονοπάτι. Σημαντικό ρόλο είχαν και οι ελληνικές εξαγωγές που επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό το τελευταίο τρίμηνο του 2008. Το 2009 η ευρωζώνη συρρικνώνεται κατά -4,1% ενώ η Ελλάδα κατά -2,0%. Το επόμενο έτος, 2010, υπάρχει σταθεροποίηση στην ευρωζώνη και εμφανή ανάκαμψη ενώ το μέλλον της Ελλάδας κρίνεται αβέβαιο.

Η κρίση έβγαλε στην επιφάνεια τις 2 μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες και αδυναμίες της Ελλάδας:

- Το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας και
- Την οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Επισκόπηση Βασικών Γεγονότων

Η οικονομική κρίση είναι πια ένα πολύ γνωστό φαινόμενο αλλά και ένας πολύ γνωστός οικονομικός όρος για όλους, ανεξάρτητα αν η ζωή του καθενός επηρεάζεται πολύ ή λίγο. Το βασικό πρόβλημα της Ελλάδας είναι το έλλειμμα που παρουσιάζει εδώ και πολλά έτη καθώς και το ολοένα αυξανόμενο χρέος των ελληνικών δημοσιονομικών. Σύμφωνα με την Ανάλυση Κωδικών Αριθμών Εσόδων του 2012, το ΑΕΠ παρουσιάζει μείωση στο πρώτο τρίμηνο του έτους ενώ ιδιαίτερη ανησυχία προκαλούν και τα ταμεία του κράτους που είναι άδεια σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών. Οι πολίτες ανησυχούν ιδιαίτερα βλέποντας και την ανεργία να καλπάζει σε ανησυχητικά επίπεδα, ενώ το ποσοστό άγγιζε το 25% (σύμφωνα με Κ.Π.Ε.Α., 2012). Στοιχεία ,όμως, δείχνουν πως η ανεργία δεν σταματάει εδώ εφόσον η αδυναμία του κράτους δεν δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας εντείνοντας την ανησυχία για το

φαινόμενο. Βασικό μερίδιο ευθύνης για αυτή την κατάσταση φέρουν ένας συνδυασμός κακών αντιμετώπισεων και χειρισμών:

- Κακή διαχείριση των οικονομικών
- Κακή δημοσιονομική πολιτική
- Παγκόσμια κρίση

Μολαταύτα, γίνεται έντονος λόγος για τα διάφορα πακέτα στήριξης των τραπεζών, από το κράτος τα οποία ήταν πολύ περιορισμένα και σε αριθμό και σε μέγεθος. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι οι κρατικοί λειτουργεί δεν φρόντισαν ώστε αυτά να διοχετευθούν από τις τράπεζες στις επιχειρήσεις και από εκεί στην κοινωνία (Γκογκος,2011).

Εκτός αυτών, τεράστιες συνέπειες υπέστη και η ελληνική βιομηχανία, η οποία βρέθηκε αντιμετώπιτη με μια τεράστια μείωση αφενός του δείκτη νέων παραγγελιών με ποσοστό 36% και αφετέρου του τζίρου της, ποσοστό που ανέρχεται στο 26,8% σύμφωνα με στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας (Στατιστική Υπηρεσία, Βιομηχανία, Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής, 2012). Ο δείκτης νέων παραγγελιών είναι εκείνος που παρουσιάζει και τη μελλοντική πορεία της κατάστασης.

Σύμφωνα με την μηνιαία έρευνα εργατικού δυναμικού της Ε.Σ.Υ.Ε. (Έρευνα Εργατικού Δυναμικού,2011) προκύπτει ότι η συνολική απασχόληση σημείωσε σημαντική πτώση κατά - 1,3%. Η δε ανεργία εκτοξεύτηκε στο 8,5% του εργατικού δυναμικού με τους ανέργους να αυξάνονται στις 420 χιλιάδες έναντι των 324 χιλιάδων που ήταν ακριβώς ένα χρόνο πριν (Μελισσάρης, 2011).

Τέλος, σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν από τον Τειρεσία (Τειρεσία, 2012) οι ακάλυπτες επιταγές και οι απλήρωτες συναλλαγματικές ξεπέρασαν τα 2 δις € από την αρχή του χρόνου (2012). Είναι τεράστια απειλή για την αγορά όταν δουλεύει με μεταχρονολογημένες επιταγές. Δεν κινδυνεύει μόνο ο επιχειρηματίας που τις έδωσε, που σε περίπτωση μη κάλυψής τους είναι ούτως ή άλλως χαμένος αλλά και τους υγιείς επιχειρηματίες που τις λαμβάνουν. Για να σταματήσει ,λοιπόν, η αλυσίδα αυτή, πολλοί ήταν οι επιχειρηματίες που ζητούσαν από τις τράπεζες ελαστικότερα κριτήρια χρηματοδότησης. Αυτό το πρόβλημα δημιουργήθηκε από το πουθενά και μάλιστα ήταν αναμενόμενο όταν τα πρώτα σημάδια αύξησης ακάλυπτων επιταγών είχαν έρθει στην επιφάνεια μαζί με την οικονομική κρίση. Τότε, μάλιστα, αρμόδιοι κυβερνητικοί παράγοντες διαβεβαίωναν ότι η ελληνική οικονομία είναι ακόμη θωρακισμένη και ετοίμαζαν το πακέτο στήριξης της πραγματικής οικονομίας των 28 δις €

3.2 Χρέος Και Έλλειμμα

Κάθε χρόνο το κράτος έχει κάποια έσοδα, τα οποία προέρχονται κυρίως από τους φόρους και κάποιες δαπάνες, για παράδειγμα ο μισθός των δημόσιων υπαλλήλων. Η κατάσταση της Ελλάδας, η οποία και την οδήγησε και στον δανεισμό ήταν ότι τα έξοδα ήταν περισσότερα από τα έσοδα και με τα χρόνια το χρέος συσσωρευόταν και συνεχώς αυξανόταν. Πρέπει να αναφέρουμε πως το χρέος και το έλλειμμα έχουν μια αμφίδρομη σχέση, αυτό σημαίνει πως το έλλειμμα μπορεί να αυξήσει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη αλλά και το ίδιο το χρέος μπορεί να αυξήσει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Το δεύτερο συμβαίνει επειδή πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, το οποίο έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, αποτελούν δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθεται στο έλλειμμα αυτού (Λαπαβίτσας, 2012).

Ο Πίνακας 1 περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του ελλείμματος. Τα τελευταία 15 χρόνια το χρέος παρέμεινε στο 99% περίπου του ΑΕΠ, παρά την αναθεώρηση του ΑΕΠ και τις εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες για τη μείωσή του που επικράτησαν από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έως και το 2007 (δηλαδή τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, τη σημαντική πτώση των επιτοκίων έως και το 2005, τα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα έως και το 2001 και τα σημαντικά έσοδα από αποκρατικοποιήσεις). Η αναστροφή της πτωτικής τάσης του χρέους που παρατηρείται από το 2008 και μετά, οφείλεται στην εξασθένηση και τελικά στην ανατροπή των συνθηκών εκείνων που καθορίζουν την πορεία του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ. Το 2009 το δημόσιο χρέος ΓΚ έφθασε το 113,4% του ΑΕΠ, ενώ το 2010 προβλέπεται να φθάσει στο 124,9% του ΑΕΠ.

Έτη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	ΕΕ-27
1970	18,1		
1980	22,8		
1981	27,1		
1982	30,6		
1983	35,1		
1984	41,9		
1985	49,0		
1986	50,8		
1987	57,1		
1988	62,4		
1989	65,7		
1990	72,6		
1991	75,0	53,7	
1992	80,1	56,1	
1993	100,5	62,9	
1994	98,5	65,2	
1995	99,2	69,5	
1996	101,6	71,4	
1997	104,1	69,7	
1998	102,6	67,9	66,4
1999	102,5	67,0	65,7
2000	101,8	63,0	61,7
2001	102,9	62,1	60,8
2002	101,5	68,0	60,2
2003	97,8	69,1	61,8
2004	98,6	69,5	62,2
2005	100,0	70,1	62,7
2006	97,1	68,3	61,3
2007	95,6	66,0	58,7
2008	99,2	69,3	61,5
2009	113,4	78,2	73,0
2010	124,9	84,0	79,3

Πηγή: European Economy. Statistical Annex. No 10. Φθινόπωρο 2009.

Στον Πίνακα 2 που ακολουθεί, εμφανίζεται η εξέλιξη του χρέους της Ελλάδας. Παρατηρείται ότι τα έτη 2007–2009 έχουμε μια σημαντικότερη αύξηση του χρέους που αποτελεί ένα σημείο άξιο διευκρινήσεως

Έτος	Χρέος ΓΚ	Μεταβολή ανά έτος
1997	105.195	-
1998	111.050	5.855
1999	117.120	6.070
2000	129.181	10.866
2001	140.047	10.866
2002	159.121	19.074
2003	167.722	8.601
2004	182.702	14.980
2005	194.666	11.964
2006	204.018	9.352
2007	216.381	12.363
2008	237.196	20.815
2009	272.300	35.104
2010	294.950	22.650

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, διάφορα έτη.

Στον Πίνακα 3 παρουσιάζονται οι παράγοντες προσδιορισμού του χρέους. Σημαντικό παράγοντα εκτός των τόκων αποτελεί και η συσσώρευση χρέους για τρίτους που υπολογίζεται κατευθείαν στο χρέος χωρίς να περνά από το έλλειμμα. Το σημείο αυτό δείχνει με επάρκεια το γιατί ενώ το δημόσιο χρέος αύξανε, το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν σχετικά σταθεροποιημένο όλη αυτή την περίοδο μιας και αποτελεί το δείκτη που όλοι παρακολουθούν προσεκτικά για να συνάγουν συμπεράσματα για οποιαδήποτε οικονομία.

Έτος	Ελλειμμα ΚΚ	Τόκοι	Πρωτογενές πλεόνασμα	Συσσώρευση χρέους για λογαριασμό τρίτων	Μεταβολή χρέους ΓΚ ανά έτος	Εισροές/ δαύφορες ιδιωτικοποιήσεις
1997	-	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-
2000	5.141	99.14	4.773	18.518	10.866	-
2001	5.211	97.11	4.500	17.327	10.866	-
2002	4.807	85.35	3.728	16.676	19.074	-
2003	9.847	94.16	-431	17.117	8.601	-
2004	12.861	94.64	-3.397	19.410	14.980	-
2005	11.318	97.74	-1.544	19.072	11.964	-
2006	8.563	95.30	967	18.580	9.352	-
2007	10.514	97.96	-718	17.120	12.363	-
2008	14.568	11.207	-3.361	16.530	20.815	-
2009	29.372	12.340	-17.032	-	35.104	-
2010	22.536	12.950	-9.586	-	22.650	-

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού, διάφορα έτη.

3.3 Πως συσσωρεύτηκε το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος;

Μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας, (επιχειρήσεις και πολίτες), δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το εξωτερικό χρέος βρίσκεται σε παρόμοιο υψηλό επίπεδο με της Ελλάδας, για ένα μεγάλο μέρος του δανεισμού ευθύνεται ο ιδιωτικός τομέας: Οι ισπανικές τράπεζες δανείζονταν από τράπεζες του εξωτερικού προκειμένου να παρέχουν δάνεια σε Ισπανούς πολίτες, οι οποίοι έπειτα αγόραζαν σπίτια σε υπέρογκες, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τιμές. Στην περίπτωση, όμως, της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό. Οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της. (Βαγιανός, Δ. 2010).

Όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ό, τι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς. Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα χρήματα που

δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό. Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Έτσι, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ό, τι παρήγαγε (Βαγιανός, Δ. 2010).

Το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας αποδεικνύει πως εισήγαγε περισσότερο από ό, τι εξήγαγε ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες. Το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει επίσης ότι η Ελλάδα κατανάλωνε και επένδυε περισσότερο από ό, τι παρήγαγε. Πράγματι, η επιπλέον κατανάλωση και οι επενδύσεις προέρχονταν από εισαγωγές, οι οποίες ξεπερνούσαν τις εξαγωγές.

Η Ελλάδα ήταν σε θέση να εισάγει περισσότερο από ό, τι εξήγαγε λόγω του εξωτερικού δανεισμού της. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό, αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009, (Βαγιανός, Δ. 2010).

Ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε διότι η Ελλάδα πραγματοποιούσε εισαγωγές σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις εξαγωγές της και διότι οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν. Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των μεταβιβάσεων.

- Πρώτον, οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν, καθώς εντάχθηκαν σε αυτήν φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και οι πόροι από τα πακέτα συνοχής ανακατανεμήθηκαν αναλόγως και
- Δεύτερον, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της. Εν ολίγοις, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο, το οποίο είναι και ο κορμός όλης της εργασίας, αναλύονται με πίνακες, διαγράμματα και υποσημειώσεις οι βασικότερες επιπτώσεις που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση στην Ελλάδα.

4.1 Απασχόληση

Όπως ήταν επακόλουθο της μειωμένης κατανάλωσης λόγω της κρίσης και κατά συνέπεια της παραγωγής στους περισσότερους κλάδους της χώρας, πολλές επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση ενώ άλλες για να γλιτώσουν, προσπαθούν μειώσουν το λειτουργικό κόστος τους. Αυτό έχει σοβαρές συνέπειες στον κόσμο της εργασίας, οι οποίες μας οδηγούν σε πολύ διαφορετικά καθεστάτα σχέσεων απασχόλησης από ότι γνωρίσαμε μέχρι σήμερα. Ποιες είναι λοιπόν οι πιθανές αλλαγές της απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων το επόμενο χρονικό διάστημα εξαιτίας αλλά και επ' αφορμή της οικονομικής κρίσης; Οι βραχύ μεσοπρόθεσμες μεταβολές στις εργασιακές σχέσεις το τελευταίο χρονικό διάστημα έχουν ασφαλώς επιταχυνθεί εξαιτίας των δονήσεων του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Ωστόσο, οι τρέχουσες εξελίξεις εντάσσονται στις μακροχρόνιες τάσεις στη δομή της απασχόλησης που χαρακτηρίζονται από κρίσιμες αλλαγές στον πυρήνα της εργασιακής σχέσης.

Ειδικότερα:

- Αναδιαρθρώνονται οι όροι και οι συνθήκες εργασίας με αιχμή τις προωθούμενες μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο τομέα και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.
- Προάγονται πολιτικές απασχόλησης που στοχεύουν στη στατιστική μείωση του ποσοστού ανεργίας και την αύξηση της ευελιξίας στις εθνικές αγορές εργασίας και παρέχουν ένα *minimum* κοινωνικής προστασίας και το διαφορισμό των εργασιακών δικαιωμάτων σε πολλαπλές κατηγορίες εργατοϋπαλλήλων.
- Προωθούνται μορφές διαπραγμάτευσης και διευθέτησης των εργασιακών διενέξεων που εστιάζουν στον εθελοντικό χαρακτήρα της όποιας ρύθμισης, τις ανοικτές διαδικασίες κοινωνικής εταιρικότητας και την επικράτηση επιχειρησιακών συλλογικών συμφωνιών διοίκησης-εργαζομένων σε βάρος των κλαδικών ρυθμίσεων.
- Υιοθετούνται πολυτοίχιες συμπεριφορές και στρατηγικές των εθνικών συνδικαλιστικών οργανώσεων εν μέσω της συρρίκνωσης της διαπραγματευτικής τους δύναμης. Άλλωστε, η διαδικασία ανέλιξης των εργασιακών σχέσεων της τελευταία διετία σε πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως κοινό παρανομαστή τη μείωση των θέσεων εργασίας,

τη μετεγκατάσταση παραγωγικών μονάδων, τις υπεργολαβίες, την εξωτερική ανάθεση εργασιών, τη συμπίεση του μισθολογικού κόστους, την αύξηση του ωραρίου εργασίας και εν γένει την διεύρυνση της ευελιξίας της εργασίας.

Βαρυσήμαντες είναι και οι εξελίξεις στο κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο της απασχόλησης που χαρακτηρίζονται από:

- Την αύξηση της ανεξάρτητης έναντι της εξαρτημένης εργασίας που συνδέεται με την επέκταση του φαινομένου των «οιονεί μισθωτών» με έναν εργοδότη και τη δραστική συρρίκνωση της κοινωνικής προστασίας των εργαζόμενων.
- Την διεύρυνση της ευέλικτης απασχόλησης (part time, casual work), τη συμπίεση των εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων, την αύξηση της εργασιακής ανασφάλειας και τη μείωση της ικανοποίησης από την εργασία.
- Τη χαλάρωση της σταθερότητας στον προσδιορισμό του εργοδότη (φυσικού ή νομικού προσώπου) διαμέσου της λειτουργίας των ομίλων και δικτύων επιχειρήσεων, τη μεταβίβαση και συγχώνευση επιχειρήσεων και τη διάδοση της υπεργολαβίας και του outsourcing*.
- Τη μείωση του ρόλου της συλλογικής διαπραγμάτευσης και των συλλογικών εργασιακών σχέσεων προς όφελος των ατομικών συμφωνιών
- Την επέκταση του φαινομένου των θέσεων εργασίας χαμηλής ποιότητας ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών.

Η οικονομική κρίση που ενσκήπτει καθημερινά με μεγαλύτερη ένταση στη χώρα μας συνοδεύεται από πολυσήμαντες πιέσεις στον κόσμο της εργασίας. Οι προωθούμενες αναδιαρθρώσεις επιχειρήσεων και οργανισμών και οι μειώσεις προσωπικού που τις συνοδεύουν επιτείνουν την ήδη αδύναμη ισχύ της πλευράς των εργαζομένων και δημιουργούν ανισορροπίες δυνάμεων μεταξύ εργασίας και επιχειρήσεων. Έτσι, το πεδίο των εργασιακών σχέσεων γίνεται γόνιμο για τη δρομολόγηση ή και την επιτάχυνση αλλαγών που προωθούν τις επισφαλείς μορφές απασχόλησης, και την ριζική αναδιάταξη των παραδοσιακών σχέσεων εργασίας.

Σε αυτό το σκηνικό η συλλογικότητα των σχέσεων απασχόλησης υποχωρεί προς όφελος των ατομικών ρυθμίσεων, ενώ οι εθνικοί μηχανισμοί ρύθμισης των αγορών εργασίας διαθέτουν ολοένα και πιο περιορισμένη επιρροή στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον. Επομένως, μολονότι η χρηματοπιστωτική κρίση δεν είναι πάρα μόνο η αφορμή και το άλλοθι, η επόμενη

ημέρα πιθανώς θα συνοδευτεί από ένα αρκετά διαφορετικό τοπίο στον τομέα της απασχόλησης από αυτό που βιώσαμε μέχρι σήμερα.

4.1.1. Ομαδικές Απολύσεις

Όπως αναφέραμε παραπάνω , πολλές επιχειρήσεις κήρυξαν πτώχευση ενώ άλλες για να γλιτώσουν, προσπαθούν να μειώσουν το λειτουργικό κόστος τους ή να

μετεγκατασταθούν σε άλλη χώρα με φθηνότερα εργατικά χέρια. Έτσι στην προσπάθεια τους να μειώσουν το λειτουργικό κόστος, μειώνουν το προσωπικό ή προχωρούν σε μετατροπές των συμβάσεων. Πολλές φορές οι εργοδότες για να καταφέρουν να πείσουν τους εργαζόμενους να δεχτούν τη μετατροπή των συμβάσεων, αλλά και να δεχτούν παρανομίες στις συμβάσεις, οδηγούνται ή απειλούν με ομαδικές απολύσεις. Σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, ομαδικές απολύσεις θεωρούνται αυτές, οι οποίες γίνονται από επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερους από 20 εργαζόμενους, για λόγους που δεν αφορούν το πρόσωπο των απολυόμενων και υπερβαίνουν σε κάθε ημερολογιακό μήνα τα όρια που ορίζει ο νόμος. Τα όρια αυτά προσδιορίζονται από τον αριθμό των απασχολούμενων μισθωτών στην αρχή του μήνα και είναι:

- Τέσσερις εργαζόμενοι για επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις που απασχολούν από 20 έως 200 άτομα και
- Ποσοστό 2%-3% του προσωπικού και μέχρι 30 άτομα για επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις που απασχολούν πάνω από 200 εργαζόμενους.

Σύμφωνα με το νόμο ο εργοδότης πριν προχωρήσει σε απολύσεις οφείλει να προέλθει σε διαδικασίες ενημέρωσης και διαβούλευσης με τους εκπροσώπους των εργαζόμενων με σκοπό τη διερεύνηση δυνατοτήτων αποφυγής ή μείωσης των απολύσεων και των δυσμενών τους συνεπειών. Επίσης σε περίπτωση που δεν υπάρξει συμφωνία των μερών τότε ο Νομάρχης ή ο Υπουργός Εργασίας μπορεί κατόπιν αίτησης να δώσει λύση, αν και αυτό γίνεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Στη χώρα μας, ειδικά τώρα σε περίοδο κρίσης, έχει παρατηρηθεί ότι πολλές από τις μεγάλες εταιρίες που δεν διατρέχουν κίνδυνο πτώχευσης, προχωρούν σε ομαδικές απολύσεις. Οι απολύσεις αυτές δυστυχώς έχουν στόχο την αντικατάσταση των μεγαλύτερων ηλικιακά άρα και ακριβότερων εργαζομένων, με νεότερους, πιο ευέλικτους αλλά και πιο χειραγωγήσιμους εργαζόμενους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ασφαλιστική εταιρία ING στην Ελλάδα που ανακοίνωσε ομαδική μείωση του προσωπικού κατά 100 άτομα χωρίς να έχει ζημιές. Από την άλλη η διοίκηση της "ΕΝ.ΚΛΩ.", αφού χρησιμοποίησε τους εργαζόμενους για

πάνω από 10 μήνες, με στημένες κινητοποιήσεις και αφού εξασφάλισε πάνω από 30 εκ. ευρώ, με κρατική εγγύηση, τώρα προχωρά σε όλα τα εργοστάσια την εφαρμογή του "επιχειρησιακού σχεδίου", που προβλέπει: κλείσιμο εργοστασίων και απολύσεις. Για τους ίδιους λόγους οι επιχειρήσεις εφαρμόζουν και την εθελούσια έξοδο. Βέβαια στην ουσία η εθελούσια έξοδος είναι η απόλυση με πιο ωραίες λέξεις, καθώς το κίνητρο για να φύγει κάποιος από την εργασία του είναι τα λεφτά που θα έπαιρνε ως αποζημίωση για την απόλυση. Η εμπειρία έχει δείξει ότι σε τέτοιες περιπτώσεις η μείωση ή η ανανέωση των εργαζομένων γίνεται, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.²⁷ Περιπτώσεις εθελουσίας εξόδου είχαμε πρόσφατα στους τηλεοπτικούς σταθμούς. Περιπτώσεις εθελουσίας εξόδου είχαμε πρόσφατα στους τηλεοπτικούς σταθμούς ALPHA, Ant1 και Μακεδονία TV. Επίσης σε τράπεζες όπως η Εμπορική, αλλά κυρίως σε ΔΕΚΟ, όπως ο ΟΤΕ, ο ΟΣΕ και ο ΟΛΠ. Αξίζει πάντως να σημειώσουμε ότι η εθελούσια έξοδος `στις ΔΕΚΟ, έχει πρώτο στόχο την άρση της μονιμότητας στο δημόσιο και στη συνέχεια την ιδιωτικοποίηση τους. Για παράδειγμα υπάρχουν σκέψεις, λόγω έλλειψης ρευστότητας του κράτους εξαιτίας της κρίσης, για ιδιωτικοποίηση της ΕΥΔΑΠ.

4.1.2 Επίπτωση Κρίσης σε Μισθούς

Η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση έχει αυξήσει τις πιέσεις στους μισθούς των εργαζομένων στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με δεδομένα από επιμέρους κλάδους, η κρίση είχε περισσότερες επιπτώσεις στην απασχόληση σε σχέση με τον αντίκτυπο στους μισθούς και οι επιπτώσεις αυτές (αναβάθμιση ή υποβάθμιση του εργατικού δυναμικού) εξηγούν εν μέρει τη μέση εξέλιξη των μισθών. Οι μισθολογικές περικοπές δεν φαίνεται να αποτελούν την πρώτη στρατηγική που εφαρμόζεται σε μια περίοδο κρίσης. Οι χαμηλότερα αμειβόμενες θέσεις, ιδίως εκείνες που αφορούν έκτακτο προσωπικό, ενίοτε περικόπτονται αλλά συνήθως μειώνονται απλώς οι ώρες εργασίας τους. Οι υψηλότερα αμειβόμενες θέσεις διαθέτουν συνηθέστερα ένα είδος «μισθολογικού μαξιλαριού» μέσω της εφαρμογής ρυθμίσεων μεταβλητής αμοιβής ή άλλων επιδομάτων τα οποία μπορούν να προσαρμόζονται με σκοπό τον περιορισμό του κόστους. Ωστόσο, η περικοπή των μισθών θεωρείται επιζήμια επιλογή όσον αφορά το ενδιαφέρον και την αφοσίωση των εργαζομένων. Τα επιχειρήματα αυτά μνημονεύονται από τους εργοδότες, οι οποίοι ανησυχούν για τυχόν μείωση της προσπάθειας των εργαζομένων τους και, κατά συνέπεια, για πτώση της παραγωγικότητας και της ποιότητας παραγωγής. Τα ίδια επιχειρήματα επιβεβαιώνονται και από έρευνες μεταξύ των εργαζομένων, σύμφωνα με τις οποίες οι «επιβραβεύσεις» από την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των χρηματικών, συνιστούν βασικό στοιχείο της ικανοποίησης από την

εργασία τους. Όσον αφορά τους εργάτες, η εργατική νομοθεσία φαίνεται να αποτελεί πιο σημαντικό παράγοντα για την αποτροπή των μισθολογικών παρεμβάσεων ως μέσου αντιμετώπισης της κρίσης. Η ανάλυση της ΕΕΣΕ δείχνει επίσης ότι οι νεότεροι, λιγότερο ειδικευμένοι και χαμηλά αμειβόμενοι εργαζόμενοι, ιδίως όταν προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, πλήττονται διπλά από την κρίση. Αναφέρουν πολύ συχνότερα μείωση της ασφάλειας ως προς τις θέσεις εργασίας τους και πρόσφατη κάμψη των εισοδημάτων τους. Επιπλέον, το πάγωμα των μισθών εμφανίζεται περισσότερο στις οικονομίες εκείνες όπου καταγράφεται υποβάθμιση της απασχόλησης (δηλαδή, σχετική αύξηση των χαμηλότερα αμειβόμενων θέσεων εργασίας). Τα παραδείγματα περί αντισταθμίσεων μεταξύ μισθών και συνθηκών εργασίας στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η διαπραγματεύση βάσει παραχωρήσεων σε θέματα μισθών σε επιχειρησιακό επίπεδο εφαρμόζεται κυρίως σε περιπτώσεις άμεσου κινδύνου απώλειας θέσεων εργασίας. Σε τέτοιες υψηλού κινδύνου περιπτώσεις φαίνεται να μην υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια για αντισταθμίσεις που αφορούν άλλους τομείς, όπως τυχόν παρεχόμενη (ή ενδεχόμενη) κατάρτιση. Το ζήτημα των αντισταθμίσεων αντιμετωπίζεται μόνο στο πλαίσιο υψηλότερου επιπέδου τριμερών διαβουλεύσεων. Εκεί «αντισταθμίζονται» οι περικοπές ή το πάγωμα των μισθών με ενδεχόμενες κρατικές επενδύσεις, μέτρα που αφορούν το εισόδημα ή νέες πολιτικές απασχόλησης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς αυτό παρουσιάζει η θέση και ρόλος που πρέπει να διαδραματίζει ο κατώτατος μισθός. Τίθεται δηλαδή το ερώτημα εάν ο κατώτατος μισθός πρέπει να μειώνεται ώστε να παρέχονται κίνητρα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης ή να αυξάνεται ώστε να διασφαλίζεται ένα ελάχιστο εισόδημα για τα νοικοκυριά. Ωστόσο, η συνολική εικόνα που διαμορφώνεται από τις εν λόγω πολιτικές αποτελεί απόδειξη του ότι η κρίση ήταν σε μεγάλο βαθμό απρόσμενη. Απαιτούνταν επομένως άμεση αντίδραση, ενώ υιοθετήθηκαν λίγες μόλις καινοτόμες πολιτικές. Αντ' αυτού εφαρμόστηκαν και αναπτύχθηκαν περαιτέρω ήδη υπάρχουσες πολιτικές και οι περισσότερες από τις εφαρμοζόμενες στρατηγικές και μέτρα έχουν κατευναστικό και προσωρινό χαρακτήρα.

4.2 Ανεργία

Μία από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις που συνδέεται με τις κυκλικές διακυμάνεις είναι η ανεργία, το γεγονός δηλαδή ότι οι άνθρωποι που ζητούν δουλειά δεν μπορούν να βρουν, ακόμα και όταν η οικονομία βελτιώνεται κατά περιόδους έστω για λίγο.

Το ποσοστό ανεργίας είναι ο λόγος του αριθμού των ανέργων εργατών, προς το σύνολο του εργατικού δυναμικού. Το εργατικό δυναμικό αποτελείται από εκείνους που είτε εργάζονται είτε

αναζητούν μια θέση εργασίας. Σε σύγκριση με το συνολικό πληθυσμό, το εργατικό δυναμικό δεν περιλαμβάνει τα νεαρά άτομα που δεν εργάζονται ακόμη, εκείνους που έχουν ήδη συνταξιοδοτηθεί και εκείνους που δεν επιθυμούν να εργαστούν.

Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που απασχολεί ιδιαίτερα μία χώρα και αυτό γιατί οι αδρανείς εργάτες συνδέονται με απώλεια προϊόντος και εισοδήματος για την οικονομία.

Στο σχήμα 1 απεικονίζονται τα ποσοστά ανεργίας στην Ελλάδα από το 2008 μέχρι και το 2013, για τον μήνα Φεβρουάριο και στο σχήμα 2 για τον μήνα Ιανουάριο των ίδιων ετών.

ΣΧΗΜΑ 1

	Φεβρουάριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Απασχολούμενοι	4.516.876	4.484.895	4.428.158	4.192.453	3.838.952	3.568.186
Άνεργοι	391.265	443.087	560.629	758.057	1.075.168	1.320.189
Οικονομικά μη ενεργοί	3.410.410	3.366.058	3.297.209	3.332.385	3.356.362	3.358.649
Ποσοστά ανεργίας	8,0	9,0	11,2	15,3	21,9	27,0

Όπως φαίνεται και στον πίνακα, το ποσοστό ανεργίας το Φεβρουάριο του 2013 ανήλθε σε 27,0, έναντι 21,9% το Φεβρουάριο του 2012 και 27,2% τον Ιανουάριο του 2013. Το σύνολο των απασχολουμένων κατά το Φεβρουάριο του 2013 εκτιμάται ότι ανήλθε σε 3.568.186 άτομα. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.320.189 άτομα, ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.358.649 άτομα. Τα αντίστοιχα μεγέθη κατά το Ιανουάριο των ετών 2008 έως και 2013 παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

	Ιανουάριος					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Απασχολούμενοι	4.531.859	4.493.309	4.430.818	4.227.741	3.888.400	3.617.771

Άνεργοι	384.539	437.122	541.393	736.821	1.067.694	1.348.742
Οικονομικά μη ενεργοί	3.426.405	3.372.544	3.300.079	3.322.295	3.347.301	3.346.423
Ποσοστά ανεργίας	7,8	8,9	10,9	14,8	21,5	27,2

Οι απασχολούμενοι μειώθηκαν τον Φεβρουάριο του 2013 κατά 353.501 άτομα σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2012 (μείωση 7,05%) και κατά 270.629 άτομα σε σχέση με τον Ιανουάριο του 2013 (μείωση 6,95%). Οι άνεργοι αυξήθηκαν τον Φεβρουάριο του 2013 κατά 245.021 άτομα σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2012 (αύξηση 7,3%) και κατά 281.048 άτομα σε σχέση με τον Ιανουάριο του 2013 (αύξηση 26,32%). Οι οικονομικά μη ενεργοί, δηλαδή τα άτομα που δεν εργάζονται ούτε αναζητούν εργασία, αυξήθηκαν τον Φεβρουάριο του 2013 κατά 2.287 άτομα σε σχέση με το Φεβρουάριο του 2012 και κατά 878 άτομα σε σχέση με τον Ιανουάριο του 2013.

4.2.1 Κλάδοι με Περισσότερη Επιρροή στην Κρίση

Οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας που έχουν επηρεαστεί περισσότερο από την κρίση είναι το εμπόριο και οι υπηρεσίες. Σε πολλές περιπτώσεις οι επιχειρηματίες δεν δύναται να απασχολήσουν ανθρώπινο δυναμικό και βρίσκονται στη δυσμενή θέση να απολύσουν το απασχολούμενο ανθρώπινο δυναμικό τους.

Όπως προκύπτει από σχετικές έρευνες, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων επιθυμεί την απασχόληση ατόμων τα οποία κατέχουν εξειδικευμένες γνώσεις επί του αντικειμένου και της φύσης των εργασιών της επιχείρησης. Στόχος του κάθε επιχειρηματία είναι η απασχόληση όσο τον δυνατόν λιγότερων υπαλλήλων με όσο το δυνατόν περισσότερες εξειδικευμένες γνώσεις. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τον τελευταίο χρόνο μια στις δύο επιχειρήσεις στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας να έχει απολύσει το 60% του απασχολούμενου προσωπικού της και να έχει διατηρήσει τις θέσεις εργασίας που κατέχουν εξειδικευμένα άτομα.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά απολύσεων, και κατ' επέκταση ανεργίας, παρατηρούνται στους κλάδους του εμπορίου και των υπηρεσιών. Αναλυτικότερα, στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας το 85% των ανέργων που είναι κάτοχοι πανεπιστημιακών σπουδών αποτελείται από πτυχιούχους Οικονομικών Επιστημών, Πολυτεχνείου, Πληροφορικής, κοινωνιολόγους και

εκπαιδευτικούς κάθε βαθμίδας. Από το αναφερόμενο ποσοστό, το 45% αποτελείται από μηχανικούς και πτυχιούχους πληροφορικής.

Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας για την απασχόληση των πτυχιούχων του Παντείου Πανεπιστημίου, η οποία διεξήχθη από το Γραφείο Διασύνδεσης του ιδρύματος, και σύμφωνα με την οποία, ένα στους πέντε πτυχιούχους κοινωνιολόγους είναι άνεργος, ενώ από όσους εργάζονται το 70% δήλωσε ότι το επάγγελμα του έχει από καμία έως και ελάχιστη σχέση με τις σπουδές του.

Αντίστοιχη έρευνα, που διεξήχθη από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, μαρτυρά πως ένας στους τρεις πτυχιούχους είναι άνεργος, ενώ το 80% των αποφοίτων βρίσκει εργασία συνυφασμένη με το αντικείμενο το σπουδών του σε διάστημα άνω των 2 ετών.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως στην περιφέρεια Αττικής το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας εμφανίζουν οι νέοι (15-24 ετών), το οποίο εγγίζει το 50,8% (έναντι 52,7% στο σύνολο της χώρας) και ακολουθούν οι γυναίκες με ποσοστό 25,7% (έναντι 26,5% στο σύνολο της χώρας)

4.2.2 Η Κατάσταση στην Ευρώπη

Μέσα σε τέσσερα χρόνια μπορεί να υπάρχουν στην ευρωζώνη 4,5 εκατομμύρια άνεργοι επιπλέον, αν δεν εφαρμοστούν οικονομικές πολιτικές που να ευνοούν την ανάπτυξη και την απασχόληση, προειδοποιεί η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO) σε μελέτη της που δόθηκε στη δημοσιότητα, ενώ για τη χώρα μας, δεδομένης της ύφεσης, η κατάσταση περιγράφεται από όλους τους φορείς ιδιαίτερα ζοφερή.

Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 17,4 εκατομμύρια άνθρωποι που ζητούν δουλειά στην Ευρώπη, δηλαδή η ανεργία φτάνει το 11%, υπογραμμίζει η ILO, η οποία εκφράζει ιδιαίτερη ανησυχία για την ανεργία των νέων, που φτάνει στην ευρωζώνη το 22%, αλλά αγγίζει το 30% στην Ιταλία, την Πορτογαλία και τη Σλοβακία, και το 50% στην Ισπανία και την Ελλάδα. Το 44% αυτών που ζητούν εργασία βρίσκεται στην ανεργία εδώ και περισσότερο από ένα χρόνο.

4.2.3 ICAP

Χώρα σε «εμπόλεμη κατάσταση» αποτυπώνουν τα στοιχεία της έρευνας της ICAP για την οικονομία μας. Η ύφεση σωρευτικά (βρισκόμαστε ήδη στον έκτο χρόνο) θα προσεγγίσει το 20%, η πραγματική ανεργία θα κινηθεί στο 30%, ενώ η σημαντική πλειοψηφία των ανέργων του

τελευταίου χρόνου (χάθηκαν σχεδόν 357.000 θέσεις εργασίας) αφορά την πλέον παραγωγική ηλικία, μεταξύ 30 και 45 ετών. Για πρώτη φορά (δ' τρίμηνο, την τελευταία δεκαετία) ο αριθμός των απασχολούμενων έπεσε για πρώτη φορά κάτω από τα 4 εκατομμύρια, ενώ η ανεργία των νέων έως 25 ετών φτάνει το 63%!

Όπως αναφέρεται στην έρευνα, που αξιοποιεί στοιχεία της «Έρευνας Εργατικού Δυναμικού» της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο μέσος αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 6,8% (298.000 άτομα) το 2011, σε σχέση με το 2010, ενώ κατά το α' τρίμηνο του 2012 οι απασχολούμενοι έφτασαν τους 3.837.900, που συνεπάγεται ότι σε ένα χρόνο υπήρξε απώλεια 356.500 θέσεων εργασίας. Στη διετία του μηνονίου 2010-2012 (α' τρίμηνο) η μείωση των θέσεων εργασίας διαμορφώθηκε σε 587.700.

Το πρώτο τρίμηνο του 2012, 4.404.300 άτομα (το 47% του παραγωγικού πληθυσμού) δεν ήταν ενταγμένα στην αγορά εργασίας, ήταν δηλαδή οικονομική μη ενεργά, ενώ από τους 1.120.097 ανέργους (α' τρίμηνο του 2012), ποσοστό 42% (περίπου 470.900 άτομα) είναι ηλικίας 30-44 ετών, ενώ το 24% (269,200 άτομα) είναι ηλικίας 45-64 ετών.

Η ομάδα που κατεξοχήν πλήττεται από την ανεργία είναι οι νέοι, και ειδικότερα τα άτομα ηλικίας 15-19 ετών και 20-24, όπου το ποσοστό ανεργίας είναι το υψηλότερο, καθώς φτάνει το 63,6% και το 50,9% αντίστοιχα κατά το α' τρίμηνο του 2012.

Υπογραμμίζεται ότι το ποσοστό ανεργίας των γυναικών είναι σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με αυτό των αντρών, και συγκεκριμένα 26,5% για τις γυναίκες έναντι 19,7% για τους άντρες, και από το σύνολο των ανέργων το 56,5% (632.500) είναι μακροχρόνια άνεργοι, δηλαδή εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας αναζητώντας απασχόληση. Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται σε όσους έχουν διδακτορικό ή μεταπτυχιακό (12%) και στους πτυχιούχους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (15,7%) ωστόσο και σε αυτές τις κατηγορίες τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν σημαντικά κατά το πρώτο τρίμηνο του 2012.

4.2.4 Ανάλυση Ανεργίας Κατά Περιφέρεια

Είναι αξιοσημείωτη η συνεχής αύξηση στο ποσοστό των ανέργων σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες μέχρι και το τρίτο τρίμηνο του 2012. Το 2009 αρχίζει να εμφανίζεται μια αισθητή αύξηση της ανεργίας σε όλες τις περιφέρειες, εκτός της περιφέρειας της Δυτικής Μακεδονίας (-8,8%) . Η πιο μεγάλη αύξηση παρατηρείται στην περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκη και της Αττικής (με αύξηση 3%) και του Βόρειου και Νότιου Αιγαίου με ποσοστά 3,6% και 3,7% αντίστοιχα . την πρωτιά για το έτος 2010 κατέχει η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας με 14,8%

ενώ η αύξηση της ανεργίας συνεχίζεται και το 2011 με το ποσοστό να φτάνει στο 22,3%. Το 2013 οι περιφέρειες με το μικρότερο ποσοστό ανεργίας είναι των Ιόνιων Νήσων (11,4%), του Ν. Αιγαίου (13,3%) και της Κρήτης (18,1%)(Πίνακας 1), περιφέρειες και με ιδιαίτερα ανεπτυγμένο τουρισμό ενώ η ανεργία πλήττει την Δυτική Μακεδονία σε ποσοστό που αγγίζει το 31%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Περιφέρειες	Γ τρίμηνο				
	2008	2009	2010	2011	2012
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	8,0	11,0	13,2	19,7	21,1
Κεντρική Μακεδονία	8,2	10,3	13,5	19,1	26,3
Δυτική Μακεδονία	12,5	11,4	14,8	22,3	31,0
Ήπειρος	10,0	10,7	12,4	16,2	23,4
Θεσσαλία	8,9	9,9	12,4	18,3	23,7
Ιόνιοι Νήσοι	4,2	5,1	8,1	8,5	11,4
Δυτική Ελλάδα	9,5	9,5	12,5	18,5	27,1
Στερεά Ελλάδα	8,2	10,1	12,6	19,0	29,6
Αττική	6,4	9,4	12,8	18,4	26,8
Πελοπόννησος	6,5	7,5	10,0	14,7	20,1
Βόρειο Αιγαίο	3,7	5,4	9,3	13,9	21,9
Νότιο Αιγαίο	2,9	6,6	9,9	10,9	13,3
Κρήτη	4,2	6,4	9,8	14,6	18,1
Σύνολο Χώρας	7,2	9,3	12,4	17,7	24,8

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Η ανεργία σε γράφημα:

ΓΡΑΦΗΜΑ 1:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

4.3 Επιπτώσεις Της Κρίσης Στα Νοικοκυριά

Το 2010 ήταν η τελευταία χρονιά της τελευταίας εικοσαετίας κατά την οποία η αξία της συνολικής αγοράς των s/m και cash & carry παρουσίαζε αρνητικό ετήσιο ρυθμό μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο έτος (-1,4%), ενώ η συγκεκριμένη τάση εκτιμάται πως συνεχίστηκε και το 2011 με πιο έντονο ρυθμό (σύμφωνα με μελέτη της ICAP). Ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με τις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες έχουν αποτυπωθεί στην πτώση της συνολικής ζήτησης, οδηγώντας της εταιρίες στην αναζήτηση νέων στρατηγικών ανάπτυξης. Το καταναλωτικό κοινό, ωθείται, πλέον, στην αγορά των απαραίτητων αγαθών και στον περιορισμό των δαπανών για τα λοιπά προϊόντα. Σύμφωνα με έρευνα που διεξάχθηκε στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών εκτιμάται στα 334 ευρώ το 2011, μειωμένη κατά 3,7% σε σχέση με το 2010.

Η οικονομική κρίση είναι εμφανές πως είχε επηρεάσει και τον κλάδο των super markets, ο οποίος αποτελεί ίσως έναν από τους πιο ανθεκτικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Παράγοντες όπως είναι η στροφή των καταναλωτών σε φθηνότερα προϊόντα ακόμη και για τα βασικά είδη πρώτης ανάγκης, η ελαχιστοποίηση των «παρορμητικών» αγορών, η αναζήτηση του καλύτερου συνδυασμού μεταξύ κόστους και αξίας (το λεγόμενο value for money) κ.ά. οδήγησαν σε μείωση της συνολικής αξίας των πωλήσεων.

Κρίση Και Νοικοκυριά

Αναπόφευκτα το κλίμα της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα αντανακλάται και μέσα στην οικογένεια, την επηρεάζει και τη διαταράσσει. Η κρίση αυτή είναι πολύ πιο δύσκολα διατηρήσιμη μέσα στις οικογένειες γιατί τα μέλη της βρίσκονται αντιμέτωπα με μια πραγματικότητα πολύπλοκη και πολυδιάστατη η οποία επιβάλλεται από έξω και δεν παράγεται ενδοοικογενειακά.

Παρά το γεγονός ότι οι αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης πλήττουν περισσότερο τις οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερες ομάδες ή νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος οι περισσότερες οικογένειες αντιμετωπίζουν δυσκολίες, προσπαθούν να φτιάξουν σχέδια “επιβίωσης” και να βρουν ψύχραιμα τρόπους για να διαχειρισθούν τη κρίση, χωρίς όμως αυτό να είναι δυνατόν για όλες.

Είναι προφανές ότι η κρίση δημιουργεί περισσότερα υπερχρεωμένα νοικοκυριά που αδυνατούν να ανταποκριθούν σε βασικά έξοδα διαβίωσης και χρησιμοποιούν τον δανεισμό για να διατηρήσουν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Όπως υπάρχουν και οικογένειες που η οικονομική κρίση άλλαξε άρδην την ήδη δύσκολη ζωή τους και τις οδήγησε στις ουρές των συσσιτίων, στα κοινωνικά ιατρεία και φαρμακεία, στα κοινωνικά παντοπωλεία, στις τράπεζες ρουχισμού και σε άλλα δίκτυα και δομές αλληλεγγύης.

4.4 Εμπορικές Επιχειρήσεις – Εμπόριο

Πριν από την έναρξη της κρίσης οι εμπορικές επιχειρήσεις είχαν φτάσει να απασχολούν πάνω από 837.000 εργαζομένους. Όμως την τελευταία πενταετία τέθηκαν εκτός μάχης πάνω από 60.000 καταστήματα του κλάδου και χάθηκαν περίπου 143.600 θέσεις εργασίας. Παρόλα τα μεγάλα πλήγματα που έχει δεχθεί το εμπόριο από τη μείωση της κατανάλωσης και από τη έλλειψη ρευστότητας στην αγορά αποτελεί ακόμη και σήμερα τη βασική πύλη εισόδου των νέων στην αγορά εργασίας. Στην Ελλάδα λειτουργούν σήμερα περίπου 28.000 εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες, απασχολούν το 18,1% της συνολικής απασχόλησης της ελληνικής οικονομίας.

Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την Ε.Σ.Ε.Ε. τον Μάρτιο του 2012 κοινοποίησε πως στο κέντρο της Αθήνας έχει κλείσει το 30% των εμπορικών επιχειρήσεων ενώ ταυτόχρονα κάθε κλείσιμο υπολογίζεται ότι επιβαρύνει ετησίως το κράτος με 13.000-285.000 ευρώ., ανάλογα φυσικά με το μέγεθος της κάθε επιχείρησης, από την απώλεια φόρων, δημοτικών τελών ασφαλιστικών εισφορών κ.τ.λ. συγκεντρωτικά, η συνολική απώλεια για το κράτος μπορεί να ξεπεράσει τα 8 δις ευρώ ετησίως.

4.4.1 Λιανικό Εμπόριο

Σε κρίσιμη κατάσταση έχει επέλθει και το λιανικό εμπόριο με την πορεία του τζίρου ολοένα να μειώνεται την τελευταία πενταετία. Το πρώτο τετράμηνο του 2012 ο όγκος λιανικών πωλήσεων σημείωσε πτώση 13,2% συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2011. Όμως, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφηκε στον κλάδο της ένδυσης και της υπόδησης, όπου το ποσοστό πτώσης άγγιξε το 22,7%. Επόμενοι κλάδοι που ακολουθούν ίδια πορεία είναι τα μικρά ειδικευμένα καταστήματα τροφίμων, ποτών και καπνού με ποσοστό -19,5%, τα πρατήρια καυσίμων με 16,8%, τα καταστήματα επίπλων, ηλεκτρονικών συσκευών και οικιακού εξοπλισμού με 16,5% κ.τ.λ. Σε σχέση με το πρώτο τετράμηνο του 2009 ο όγκος λιανικών πωλήσεων έχει μειωθεί κατά περίπου 23%. Στον παρακάτω πίνακα αναγράφονται οι μειώσεις στους πιο σημαντικούς κλάδους του λιανικού εμπορίου.(ΠΙΝΑΚΑΣ 1)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΜΕΙΩΣΗ ΤΖΙΡΟΥ ΛΙΑΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΚΛΑΔΟΙ	ΜΕΙΩΣΗ (%) ΤΖΙΡΟΥ ΤΟ 2012/2009
Ένδυση-υπόδηση	39,7 (σωρευτική μείωση)
Καύσιμα	36,3
Έπιπλα	35,3
Λοιπά καταστήματα	27,1
Πολυκαταστήματα	19,4
Τρόφιμα	16,7
Super market	13,4

Η εξέλιξη αυτή έχει ως αποτέλεσμα ο όγκος των λιανικών πωλήσεων του πρώτου τετραμήνου του 2012 να αντιστοιχεί πλέον μόλις στο 76% του αντίστοιχου μεγέθους του 2005. Στα καταστήματα επίπλων και οικιακού εξοπλισμού το αντίστοιχο ποσό έχει μειωθεί κάτω από το 60%, ενώ φτάνει μόλις το 61% στην ένδυση και υπόδηση, το 62% στα καύσιμα και το 65% στα μικρά καταστήματα τροφίμων και ποτών.

Στο παρακάτω διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται η πορεία του λιανικού εμπορίου στους κυριότερους κλάδους που αναφέραμε (γενικός, διατροφή, καύσιμα, λοιπά καταστήματα, μεγάλα

καταστήματα τροφίμων, πολυκαταστήματα, καταστήματα ποτών-καπνού-τροφίμων, ένδυση-υπόδηση έπιπλα-οικιοκός εξοπλισμός).

4.5 Κατασκευαστικές

Ο κατασκευαστικός - οικοδομικός τομέας ασφυκτιά, όπως και όλοι οι κλάδοι της οικονομίας από την κεφαλαιακή στενότητα και την αδυναμία δανεισμού. Δημιουργεί ταυτόχρονα και τις πρώτες στρατιές ανέργων.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, κατά τον μήνα Φεβρουάριο 2013 το μέγεθος της Συνολικής Οικοδομικής Δραστηριότητας (Ιδιωτικής-Δημόσιας) στο σύνολο της Χώρας μετρούμενο με βάση τις εκδοθείσες οικοδομικές άδειες, ανήλθε σε 2.658, παρουσίασε δηλαδή, μείωση κατά 40,9% στον αριθμό των οικοδομικών αδειών σε σχέση με το 2012 (Πίνακας 1).

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ (ΙΔΙΩΤΙΚΗ-ΔΗΜΟΣΙΑ), ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΗΝΑ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΤΟΣ 2008 ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ 2013

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΔΕΙΩΝ								
	2008	2009	%	2010	2011	%	2012	2013	%
Αν. Μακεδονία & Θράκη	442	459	3,8	408	202	- 50,5	200	91	- 51,5
Κεντρική Μακεδονία	1.355	1.054	-22,2	953	403	- 57,7	568	367	- 35,4
Δυτική Μακεδονία	140	138	-1,4	118	66	- 44,1	84	47	-44
Θεσσαλία	600	464	-22,7	473	252	- 46,7	292	181	-38
Ήπειρος	326	272	-16,6	284	116	- 59,2	142	72	- 47,2

Ιόνια Νησιά	396	267	-32,6	276	146	- 47,1	194	87	- 55,2
Δυτική Ελλάδα	697	626	-10,2	526	244	- 53,6	355	197	- 44,5
Στερεά Ελλάδα	680	669	-1,6	486	291	- 40,1	344	198	- 42,4
Πελοπόννησος	862	647	-24,9	653	295	- 54,8	488	305	- 37,5
Αττική	2.978	2.445	-17,9	2.441	1.254	- 48,6	11.33	627	- 44,7
Βόρειο Αιγαίο	348	244	-29,9	279	119	- 57,3	146	98	- 32,9
Νότιο Αιγαίο	616	502	-18,5	483	196	- 59,4	317	183	- 42,3
Κρήτη	814	556	-31,7	414	219	- 47,1	231	202	- 12,6
Σύνολο Χώρας	10.254	8.343	-18,6	7.794	3.803	- 51,2	4.494	2.658	- 40,9

Πίνακας 1: ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Από τον Πίνακα 1 φαίνεται ότι το 2009 παραδόθηκαν 1.911 κατοικίες λιγότερες από το 2008 ενώ σε αυτήν τη μείωση τεράστιο μερίδιο κατέχει η περιφέρεια της Κρήτης και των Ιονίων Νησιών με μείωση 31,7% και 32,6% αντίστοιχα.

Εντονότερη είναι η μείωση των αδειών το έτος 2011 σε σχέση με το 2010, με το ποσοστό να 51,2%. Όλες οι περιφέρειες έχουν αρνητικά ποσοστά σε σχέση με το 2010, και μάλιστα όλα ξεπερνούν το 40%. Την μικρότερη μείωση την συναντάμε στην Στερεά Ελλάδα με 40,1% ενώ τις μεγαλύτερες μειώσεις της βρίσκουμε στην περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου (59,4), της Ηπείρου (59,2%), της Κεντρικής Μακεδονίας (57,7%) και του Β. Αιγαίου (57,3%), ενώ οι υπόλοιπες μειώσεις κυμαίνονται σε ποσοστά από 44,1% μέχρι και 54,8%.

Το πάγωμα στην κτηματαγορά έχει σαν αποτέλεσμα, οι επιπτώσεις να απλώνονται σαν ντόμινο σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, μιας και το κεφάλαιο «Οικοδομή» αποτελείται από πάνω από 150 διαφορετικά επαγγέλματα. Ακόμη, οι επιπτώσεις αγγίζουν και τις αγορές των βαλκανικών χωρών, όπου πολλές ελληνικές βιομηχανίες με παρουσία στην περιοχή αναγκάζονται να προχωρούν σε απολύσεις. Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Στατιστικής Υπηρεσίας δείχνει πως οι απασχολούμενοι στην οικοδομή μειώθηκαν σε ενάμιση χρόνο κατά 15.000 και από 400.000 (γ' τρίμηνο 2011) έπεσαν στους 387.000 (τέλος του 2012). Χιλιάδες επιπλέον άτομα εκτιμάται ότι αποχώρησαν από την αρχή του 2009 έως σήμερα, χωρίς να υπάρχουν βέβαια επίσημα στοιχεία. Παράλληλα, μεταξύ 150.000 και 170.000 κατοικίες σε όλη την Ελλάδα (αντιστοιχούν σε 50 δισ. ευρώ) συνεχίζουν να μη βρίσκουν αγοραστές.

Στο παρακάτω διάγραμμα 1 φαίνεται εντονότερα η πορεία του κλάδου της οικοδόμησης από το 2008 μέχρι και σήμερα, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΑΔΕΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ 2013

4.6 Ναυτιλία

Είναι γνωστό ότι η χρηματοοικονομική κρίση του 2008 έχει εξελιχθεί και σε ναυτιλιακή εφόσον ο συγκεκριμένος κλάδος ήταν αδύνατο να μείνει ανεπηρέαστος από την όλη κατάσταση. Εκτιμάται, λοιπόν, ότι μέσα σε 4 περίπου χρόνια οι 80 μεγαλύτερες ναυτιλιακές, που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο έχασαν σχεδόν 100 δισ δολάρια από την αξία τους. Σε αρκετές περιπτώσεις η δραματική αυτή υποχώρηση επηρέασε κατά τους τελευταίους μήνες του 2011 αφενός τις βραχυπρόθεσμες πωλήσεις εκ μέρους ναυτιλιακών fund και αφετέρου την προσπάθεια ανεύρεσης μετοχών που προσφέρονται για διαπραγμάτευση.

Γενικότερα, η συνολική αξία της αγοράς από τις μεγαλύτερες εισηγμένες ναυτιλιακές εταιρίες υποχώρησε κατά 44% τα τέσσερα τελευταία χρόνια και η συνολική αξία των 80 μεγαλύτερων εταιριών έφτασε, στα μέσα του Μαρτίου 2012, τα 127 δισ δολάρια έναντι 226 δισ δολάρια την αντίστοιχη ημερομηνία του 2008.

Συνολικά, ο περιορισμός του όγκου μεταφορών επηρέασε πτωτικά τους ναύλους, οι οποίοι με την σειρά τους έσπρωξαν προς τα κάτω την αξία των πλοίων, επηρεάζοντας ταυτόχρονα και τις πωλήσεις τους. Σε μια τέτοια κατάσταση η πτωχεύσεις είναι ένα αναμενόμενο γεγονός για επιχειρήσεις που δεν μπορούν να αντέξουν το φαινόμενο της κρίσης. Είχαμε αύξηση, λοιπόν,

στις πτωχεύσεις ενώ πολλές εταιρίες ήταν εκείνες που ακολούθησαν τον δρόμο της αναδιάρθρωσης.

Και ενώ η εικόνα της διεθνούς ναυτιλίας κινείται σε αυτά τα πλαίσια που περιγράψαμε, η ελληνική ναυτιλία έχει σημαντικές εξαιρέσεις στις μειώσεις κερδών, γεγονός που σημαίνει πως η Ελλάδα κατέχει μια ισχυρή ναυτιλία που μπορεί να ξεπεράσει τον κίνδυνο της κρίσης. Επισημαίνεται πως οι περισσότεροι από τους Έλληνες εφοπλιστές που οι ναυτιλιακές τους εταιρίες είναι κερδοφόρες συμπεριλαμβάνονται στη λίστα που έχουν δημοσιοποιήσει οι Lloyds με τους εκατό ισχυρότερους εφοπλιστές στον κόσμο. Είναι, μάλιστα, αποκαλυπτικό το σχετικό δημοσίευμα των Financial Times , στο οποίο εκτιμάται ότι η ελληνική ναυτιλία θα βγει πιο ισχυρή από την κρίση, σε αντίθεση με τον γερμανικό κλάδο. Αναφέρεται, λοιπόν, χαρακτηριστικά ότι «η πλειοψηφία των πλοιοκτητών στην Ελλάδα, που αποτελεί την έδρα του δεύτερου μεγαλύτερου στόλου μετά την Ιαπωνία, εμφανίζεται έτοιμη να εξέλθει της παγκόσμιας ναυτιλιακής κρίσης σε μια ισχυρή και ανταγωνιστική θέση, σε αντίθεση με μεγάλο αριθμό γερμανικών ναυτιλιακών επενδυτικών ταμείων που τίθενται αντιμέτωπα ακόμη και με τον κίνδυνο της χρεοκοπίας». Συνεχίζοντας, το δημοσίευμα υπογράμμισε πως «οι βασικές διαφορές των δύο ναυτιλιακών κλάδων εντοπίζονται στην οικογενειακή δομή των ελληνικών επιχειρήσεων, καθώς και στην ισχυρή κεφαλαιακή τους βάση. Οι Έλληνες πλοιοκτήτες εμφανίζονται πρόθυμοι να επενδύσουν κατά τη διάρκεια δυσμενών περιόδων, και να έχουν στην κατοχή τους μια ευρεία ποικιλία πλοίων. Στον αντίποδα, οι γερμανικές εταιρίες του κλάδου είναι επιφυλακτικές και βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε κεφάλαια που έχουν αντληθεί από ιδιώτες επενδυτές.

Είναι γεγονός πως ο κλάδος θα συνεχίσει να δοκιμάζεται. Η μείωση των ναύλων και της αξίας των πλοίων αναμένεται να επηρεάσει και τις τράπεζες, οι οποίες κινδυνεύουν να απολέσουν χρήματα που έχουν δανείσει σε ναυτιλιακές εταιρίες.

Την ίδια στιγμή εκτιμάται πως τη φετινή χρονιά αναμένεται διεθνώς να οδηγηθούν στη χρεοκοπία αρκετές ναυτιλιακές επιχειρήσεις, να μειωθεί σημαντικά ο αριθμός των υπό παραγγελία νεότευκτων πλοίων, αλλά και να αυξηθεί η τάση διάλυσης πλοίων.

Πάντως, παρά το αρνητικό οικονομικό κλίμα ο ελληνικός εφοπλισμός το 2011 επένδυσε 11 δις ευρώ για τη δημιουργία 156 πλοίων (το 2010 ο αριθμός κυμαινόταν στα 239 νεότευκτα). Εκτιμάται πως η επενδυτική δραστηριότητα σε νεότευκτα το 2011 θα ήταν ακόμη μικρότερη αν ορισμένοι εφοπλιστές δεν έπελεγαν να ενδυναμώσουν την παρουσία τους σε σχετικά νέους τομείς για τον ελληνικό εφοπλισμό, όπως τα πλοία μεταφοράς υγροποιημένου φυσικού αερίου κ.τ.λ.

Παρά, δε, το γεγονός ότι οι αξίες των μετοχών των εισηγμένων εταιριών βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα και οι χρηματοδοτήσεις από τις τράπεζες είναι επιφυλακτικές, εκτιμάται βάσιμα πως οι Έλληνες εφοπλιστές θα συνεχίσουν να επενδύουν προς τον εκσυγχρονισμό και την ανανέωση του στόλου τους.

Σύμφωνα, λοιπόν, με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία η δύναμη του Ελληνικού Εμπορικού Στόλου τον Μάρτιο του 2013, σε σύγκριση με τον Μάρτιο 2012, παρουσίασε μείωση κατά 3,7% έναντι μείωσης 3,3% που σημειώθηκε κατά την αντίστοιχη σύγκριση του έτους 2012 προς το 2011 (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:

	Μάρτιος			Μεταβολή %	
	2011	2012	2013	2012/2011	2013/2012
Αριθμός πλοίων	2074	2006	1932	-3,3	-3,7

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία

4.7 Αγροτική Ανάπτυξη

Σε πολύτιμο εργαλείο για την εγχώρια οικονομία αναδεικνύεται περισσότερο από ποτέ η τάση που καταγράφεται για επιστροφή στις ρίζες, στην παράδοση και στην ενασχόληση των Ελλήνων με τη γη και την καλλιέργεια της. Πριν από μερικά χρόνια η ιδέα της αποκέντρωσης ήταν μια δεύτερη επιλογή για την ζωή πολλών ελλήνων, τώρα ,όμως, κατέχει τη μορφή ουσιαστικής ανάγκης για επιβίωση στην ελληνική πραγματικότητα.

Η ελληνική γεωργία και κτηνοτροφία, που πριν από κάποιες δεκαετίες διεκδικούσαν ένα σεβαστό ποσοστό συμβολής στο Α.Ε.Π. της Ελλάδας, πέρασαν στο περιθώρια για αρκετά χρόνια αλλά σήμερα αναβιώνουν δίνοντας νέες προοπτικές ανάπτυξης. Αποκαλυπτικά είναι τα στοιχεία πρόσφατης δημοσκόπησης της εταιρίας Κάπα Research σε Αττική και Θεσσαλονίκη, η οποία καταγράφει της τάσης της τελευταίες δεκαετίας φανερώνοντας τις βαθιές αλλαγές στα πρότυπα της ελληνικής κοινωνίας. Υπολογίζεται ότι 1 με 1,5 εκατ. Άτομα σχεδιάζουν την

επιστροφή στην ύπαιθρο. Σύμφωνα με τα στοιχεία της συγκεκριμένης έρευνας, ολοένα και περισσότεροι Έλληνες στρέφονται στη γη και στην καλλιέργεια της. Εξαιρετικό ενδιαφέρον και το γεγονός ότι οι άνθρωποι που υπέρ αυτής της επιλογής είναι νεαρής ηλικίας και υψηλού μορφωτικού επιπέδου (το 25,4% είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων, το 43% είναι πτυχιούχοι Α.Ε.Ι.- Τ.Ε.Ι., το 17,1% είναι απόφοιτοι επαγγελματικών σχολών, το 8,2% απόφοιτοι λυκείου και το 1,2% απόφοιτοι γυμνασίου), αναζητώντας έτσι ένα ποιοτικότερο τρόπο ζωής, ακόμη και αν πρέπει να συμβιβαστούν με μικρότερες οικονομικές απολαβές.

Σύμφωνα με την έρευνα εκείνοι που επιθυμούν να φύγουν θέλουν να ασχοληθούν κυρίως με τον αγροτικό τομέα, όπως είναι η φυτική παραγωγή, η κτηνοτροφία και η αλιεία. Σημαντική θέση στις επιλογές κατέχει και ο τουρισμός, η επικοινωνία- νέες τεχνολογίες και η εκπαίδευση, ενώ χαμηλότερα ποσοστά κατέχουν οι Α.Π.Ε., το εμπόριο, ο αγροτουρισμός και η μαζική εστίαση (γράφημα 1)

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

Η ελληνική γεωργία σημειώνει την τελευταία δεκαπενταετία αυξομειώσεις των παραγωγικών επιδόσεων, διαρκή συρρίκνωση του γεωργικού εισοδήματος, μείωση του εισοδήματος από την αγορά, αυξανόμενη εξάρτηση από τις επιδοτήσεις, καθώς και επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της.

Ωστόσο, η ελληνική γεωργία κατάφερε στη μετά το 2007 κατάφερε στη μέση του 2007 (με την έναρξη της κρίσης) να σημειώνει κάποιες θετικές επιδόσεις, σε αντίθεση με την ελληνική οικονομία η οποία ήδη βρισκόταν σε ύφεση. Βέβαια τα προβλήματα και οι ανησυχίες για το μέλλον του τομέα δημιούργησαν έντονες ανησυχίες για τις μακροπρόθεσμες προοπτικές.

Ενθαρρυντικό πάντως παραμένει το γεγονός ότι, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, από το τρίτο τρίμηνο του 2007 και μέχρι το τρίτο τρίμηνο του 2010 η απασχόληση στη γεωργία αυξήθηκε κατά 39.000 άτομα, όταν την ίδια περίοδο η μεταποίηση έχασε 97.200 άτομα. Η αύξηση αυτή αφορά κατά 85% τα μέλη των αγροτικών νοικοκυριών και κατά 15% τη μισθωτή απασχόληση. Επομένως, με βάση επίσημα στοιχεία, η γεωργία όχι μόνο διατηρεί, αλλά και αυξάνει τις θέσεις ανθρώπινης απασχόλησης, μέσα σε μια πολύ δύσκολη οικονομική συγκυρία. Η αύξηση αυτή προέρχεται τόσο από νεαρά άτομα που επιλέγουν την οικογενειακά απασχόληση, όσο και από πρώην εργαζομένους σε άλλους τομείς, οι οποίοι τώρα δραστηριοποιούνται στη γεωργία και την

κτηνοτροφία. Έτσι, η γεωργία φαίνεται μετά τα μέσα του 2007 να ανακτά τις θέσεις απασχόλησης που είχαν χαθεί από τις αρχές του 2006.

4.8 Εξαγωγές

Οι εξαγωγές είναι ένας πολύ σημαντικός κλάδος για την Ελλάδα σε κάθε περίοδο και ειδικότερα σε περίοδο κρίσης. Είναι ο κλάδος που μπορεί να βοηθήσει σε πολύ έντονο βαθμό την ανάπτυξη της χώρας.

Ειδικότερα η Ελλάδα έχει πολύ θετικές βάσεις για να κατακτήσουν τα προϊόντα της τις αγορές του εξωτερικού. Σύμφωνα με έρευνα του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών παρουσιάζει τα 100 πιο εξαγώγιμα προϊόντα και τους 100 κυριότερους προορισμούς των ελληνικών εξαγωγών το πρώτο τρίμηνο του 2012. Αξίζει να σημειωθεί, πως το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών κυμάνθηκε στα επίπεδα του 82%, όταν στο σύνολο του έτους 2011 ήταν 76% και το 2010 είχε διαμορφωθεί στο 57%.

Προορισμοί

Από αυτήν την έρευνα προκύπτει πως οι χώρες τις Αφρικής (κυρίως της Βόρειας), η Βόρεια Αμερική, η Ινδία και η Κίνα εμφανίζουν σημαντική απορρόφηση στα ελληνικά προϊόντα, αντισταθμίζοντας με αυτόν τον τρόπο την μείωση των εισαγωγών από τις χώρες της Ε.Ε. αξιοσημείωτες είναι και οι εντυπωσιακές επιδόσεις που καταγράφουν οι ελληνικές εξαγωγές προς τη Σαουδική Αραβία, την Κίνα και το Ισραήλ. Στην κατάταξη των 100 πρώτων αγορών προορισμού για τα ελληνικά προϊόντα καταγράφονται νέες εισοδοι χωρών μερικές από τις οποίες είναι

- Γκανά
- Ακτή Ελεφαντοστού
- Μπενίν
- Μαλαισία
- Χιλή
- Βιετνάμ
- Περού
- Σρι Λάνκα

- Μαυριτανία
- Όμαν
- Κολομβία

Προϊόντα

Το βαμβάκι, η ενέργεια, ο μηχανολογικός εξοπλισμός, καθώς και τα κοσμήματα με τον χρυσό πρώτο σε κατάταξη διεκδικούν υψηλές θέσεις κατάταξης στη διεθνή αγορά.

Ειδικότερα, στη λίστα των 100 πιο εξαγωγίμων ελληνικών προϊόντων καταγράφονται 15 προϊόντα που δεν υπήρχαν στην λίστα τοπ αντίστοιχο τρίμηνο του 2011. Αυτές οι νέες «αφίξεις» αφορούν κυρίων προϊόντα μηχανολογικού εξοπλισμού, δομικά υλικά, κοσμήματα και προϊόντα από πολύτιμα μέταλλα, όπως ο χρυσός, καθώς και είδη οικιακής χρήσης.

Ειδικότερα, από την πλευρά των κλάδων παραγωγής παρατηρήθηκε πως η πρωτιά ανήκει σε προϊόντα καυσίμων και ενέργειας, με ποσοστό 34,6% του συνόλου, ακολουθούμενα από τα δομικά υλικά με μερίδιο 12,15% και από τα τρόφιμα-ποΐτα με 11,03%. Η πεντάδα συμπληρώνετε με τον μηχανολογικό εξοπλισμό με 5,76% και τέλος τα φάρμακα-καλλυντικά με 4%.

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία η συνολική αξία των εισαγωγών - αφίξεων, κατά το μήνα Μάρτιο 2013 ανήλθε στο ποσό των 3.652,6 εκατ. ευρώ (4.720,9 εκατ. δολάρια) έναντι 5.190,1 εκατ. ευρώ (6.830,8 εκατ. δολάρια) κατά τον ίδιο μήνα του έτους 2012 παρουσιάζοντας μείωση, σε ευρώ, 29,6%. Η αντίστοιχη μεταβολή χωρίς τα πετρελαιοειδή παρουσίασε μείωση κατά 654,4 εκατ. ευρώ, δηλαδή 21,2% (Πίνακας 1).

Η συνολική αξία των εξαγωγών - αποστολών, κατά το μήνα Μάρτιο 2013 ανήλθε στο ποσό των 2.071,4 εκατ. ευρώ (2.693,3 εκατ. δολάρια) έναντι 2.247,7 εκατ. ευρώ (2.976,4 εκατ. δολάρια) κατά τον ίδιο μήνα του έτους 2012 παρουσιάζοντας μείωση, σε ευρώ, 7,8%. Η αντίστοιχη μεταβολή χωρίς τα πετρελαιοειδή παρουσίασε μείωση κατά 167,2 εκατ. ευρώ, δηλαδή 10,8% (Πίνακας 1).

Το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου κατά το μήνα Μάρτιο 2013 ανήλθε σε 1.581,2 εκατ. ευρώ (2.027,6 εκατ. δολάρια) έναντι 2.942,4 εκατ. ευρώ (3.854,4 εκατ. δολάρια) κατά τον ίδιο μήνα του έτους 2012, παρουσιάζοντας μείωση, σε ευρώ, 46,3%. Η αντίστοιχη μεταβολή χωρίς τα πετρελαιοειδή παρουσίασε μείωση κατά 487,2 εκατ. ευρώ, δηλαδή 31,9% (Πίνακας 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ :ΜΑΡΤΙΟΣ 2011-2013

€ εκατομμύρια

	Μάρτιος					Μεταβολές %	
	2009	2010	2011	2012	2013	2012/11	2013/12
A. Εισαγωγές- Αφίξεις							
I. Συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων	4436,2	5354,4	4285,1	5190,1	3652,6	21,1	-29,6
II. Εξαιρούμενης της αξίας των πλοίων	3868,3	5092,0	4115,9	4737,2	3571,8	15,1	-24,6
III. Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών και συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων	3940,7	3999,5	3271,4	3081,1	2426,7	-5,8	-21,2
B. Εξαγωγές- Αποστολές							
I. Συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων	1224,0	1420,6	2128,5	2247,7	2071,4	5,6	-7,8
II. Εξαιρούμενης της αξίας των πλοίων	1215,9	1410,4	2121,1	2242,4	2067,0	5,7	-7,8
III. Εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών και συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων	1136,3	1311,7	1550,3	1552,6	1385,4	0,1	-10,8
Γ. Εμπορικό ισοζύγιο συμπεριλαμβανομένης της αξίας των πλοίων (=B.I.-A.I)	- 3212,1	- 3933,8	- 2156,6	- 2942,4	- 1581,2	36,4	-46,3
Δ. Εμπορικό Ισοζύγιο εξαιρουμένης της αξίας των πλοίων (=B.II-A.II)	- 2652,5	- 3681,6	- 1994,8	- 2494,8	- 1504,8	25,1	-39,7
Ε. Εμπορικό ισοζύγιο	-	-	-	-	-	-11,2	-31,9

εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών και συμπεραλαμβανομένης της αξίας των πλοίων (=B.III-A.III)	2804,4	2687,8	1721,1	1528,5	1041,3		
---	--------	--------	--------	--------	--------	--	--

Πίνακας 2: Εισαγωγές- Αφίξεις, Εξαγωγές με πετρελαιοειδή 2011-2013

(€ εκατομμύρια)

	Έτη					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Εισαγωγές – Αφίξεις						
Ευρωπαϊκή Ένωση	2964,3	2435,5	2513,9	2345,7	2011,7	1789,6
Τρίτες Χώρες	2228,7	1406,3	1431,8	1939,4	3178,4	1863,0
Σύνολο	5193,1	3841,6	3945,8	4285,1	5190,1	3652,6
Εξαγωγές - Αποστολές						
Ευρωπαϊκή Ένωση	980,8	771,2	890,3	1154,3	1085,9	1017,5
Τρίτες Χώρες	424,3	437,2	516,6	974,2	1161,8	1053,9
Σύνολο	1405,0	1208,4	1407,0	2128,5	2247,7	2071,4

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

4.9 Τουρισμός

Η Ελλάδα βρίσκεται τα τελευταία χρόνια αντιμέτωπη με μια βαθιά οικονομική κρίση με αρνητικούς ρυθμούς εξέλιξης του Α.Ε.Π. από το 2008, με υψηλή ανεργία, με πλήρη, σχεδόν, επενδυτική άπνοια και γενική έλλειψη εμπιστοσύνης εκ μέρους των ξένων κεφαλαιούχων.

Ο τουρισμός αποτελεί μέχρι στιγμής τον πιο αξιόπιστο κλάδο που μπορεί να στηρίξει δυναμικά τις προσπάθειες για έξοδο της οικονομίας από την κρίση συμβάλλοντας καθοριστικά στην επανεκκίνηση του παραγωγικού μας δυναμικού, το οποίο λόγω κάμψης της εγχώριας ζήτησης και μειωμένης ανταγωνιστικότητας, βρίσκεται σε πολύχρονη απραξία.

Για να συνεχίσει, όμως, ο τουρισμός να διαδραματίζει το ρόλο του καταλύτη στην προσπάθεια τόνωσης της εθνικής οικονομίας υπάρχει ανάγκη ενός ουσιαστικού προσανατολισμού της τουριστικής σκέψης, έτσι ώστε να βελτιωθεί η διεθνής ανταγωνιστικότητα του συγκεκριμένου προϊόντος μας και να πάρουν ανάσα οι εισπράξεις μας από τις ταξιδιωτικές μας υπηρεσίες.

Το 2011, παρά την κάμψη του Α.Ε.Π. κατά 6,8%, τόσο οι ακαθάριστες όσο και οι καθαρές εισπράξεις μας από ταξιδιωτικές υπηρεσίες επανήλθαν σε ανοδική πορεία (+9,5% και +10,6% αντίστοιχα σε σχέση με το 2010), γεγονός που επιβεβαιώνει πως η τουριστική δραστηριότητα αρχίζει να ξεπερνά την κρίση. Θα πρέπει να τονιστεί πως οι καθαρές εισροές από ταξιδιωτικές υπηρεσίες συμμετείχαν (2011) με ποσοστό 53,3% στο σύνολο των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες και αντιστάθμισαν το 30,3% του ελλείμματος του εμπορικού μας ισοζυγίου.

Η Ελλάδα πλεονεκτεί συγκριτικά με πάρα πολλές χώρες σε ότι αφορά το κλίμα της, την θάλασσα, τον ήλιο και τις φυσικές ομορφιές. Αυτό το πρωτογενές προϊόν όμως που προσφέρει η χώρα φτάνει γρήγορα στα επίπεδα κορεσμού. Η μέχρι σήμερα αξία στα μοναδικά αυτά συγκριτικά μας πλεονεκτήματα όχι μόνο είναι περιορισμένη αλλά πάσχει και από άποψη ποιότητας, δηλαδή έλλειψη γενικών υποδομών, κακή εξυπηρέτηση κ.τ.λ. Η κατάσταση αυτή τελικά, οδηγεί σε νομοτελειακά σε ένα μέτριο, σχετικά με τις δυνατότητες, και συχνά υπερτιμημένο (συνεπώς και λιγότερο ανταγωνιστικό) τελικό τουριστικό προϊόν, που τελικά απογοητεύει τον καταναλωτή- τουρίστα, οδηγεί σε μειωμένες ταξιδιωτικές εισπράξεις και απειλεί τη βιωσιμότητα πολλών τουριστικών επιχειρήσεων.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες που έλαβε η Ελλάδα από το 2008 μέχρι και το 2011 (σε περίοδο οικονομικής κρίσης).

Εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες	2008	2009	2010	2011	Μεταβολή 2011/2010

Ταξιδιωτικές εισπράξεις	11.635,90	10.400,30	9.611,30	10.519,60	+9,5%
Ταξιδιωτικές πληρωμές	2.679,10	2.424,50	2.156,00	2.273,50	+5,5%
Καθαρές εισροές από ταξιδιωτικές υπηρεσίες	8.956,70	7.975,70	7.455,30	8.246,10	+10,6%
Καθαρές εισροές από ταξιδιωτικές υπηρεσίες, ως ποσοστό (%) του Ισοζυγίου Υπηρεσιών	52,30	63,10	56,30	56,30	-
Καθαρές εισροές από ταξιδιωτικές υπηρεσίες, ως ποσοστό (%) κάλυψης του ελλείμματος του Εμπορικού Ισοζυγίου	20,30	26,00	26,40	30,30	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας (ποσά σε εκατομμύρια ευρώ)

Ανάλυση εξέλιξης τουρισμού με την βοήθεια του δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης

Σύμφωνα με τον παρακάτω Πίνακα 2 ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης του Δ΄ τριμήνου 2012, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του Δ΄ τριμήνου 2011, παρουσίασε μείωση 21,6% έναντι μείωσης 18,2% που σημειώθηκε κατά τη σύγκριση της αντίστοιχης περιόδου του έτους 2011 προς το 2010. Ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στον τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης του Δ΄

τριμήνου 2012, σε σύγκριση με τον αντίστοιχο Δείκτη του Γ' τριμήνου 2012, παρουσίασε μείωση 70,9 % έναντι μείωσης 67,2 % που σημειώθηκε κατά τη σύγκριση της αντίστοιχης περιόδου του έτους 2011, καταδεικνύοντας την έντονη εποχικότητα του κλάδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΔΕΙΚΤΗΣ ΚΥΚΛΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΣΗΣ Γ ΤΡΙΜΗΝΟ 2008-2013

Έτος- Τρίμηνο		ΔΕΙΚΤΗΣ	ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ
2008	A	73,9	4,8	-21,0
	B	114,7	2,7	55,2
	Γ	175,3	5,7	52,9
	Δ	91,9	-1,7	-47,6
	Μέσος ετήσιος	113,9	3,2	
2009	A	59,1	-20,0	-35,7
	B	109,4	-4,6	85,1
	Γ	171,2	-2,3	56,5
	Δ	74,6	-18,8	-56,4
	Μέσος ετήσιος	103,6	-9,1	
2010	A	60,8	2,9	-18,5
	B	98,2	-10,2	61,5
	Γ	158,4	-7,5	61,3
	Δ	62,8	-15,8	-60,4
	Μέσος ετήσιος	95,1	-8,2	

2011	A	48,3	-20,6	-23,10
	B	96,0	-2,2	98,8
	Γ	156,5	-1,2	63,0
	Δ	51,4	-18,2	-67,2
	Μέσος ετήσιος	88,1	-7,4	
2012	A	36,7	-24,0	-28,6
	B	76,0	-20,8	107,1
	Γ	138,5	-11,5	82,2
	Δ	40,3	-21,6	-70,9
	Μέσος ετήσιος	72,9	-17,2	

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Με την βοήθεια του πίνακα 2 δημιουργήθηκε το παρακάτω διάγραμμα για να μας απεικονίσει την πορεία του τουρισμού από το 2008 μέχρι και το 2012. Η καθοδική πορεία του κλάδου είναι εμφανή καθώς ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών το 2008 (μέσος όρος) άγγιζε το 113,9 ενώ το 2012 έφτανε μόλις το 72,9.

Ανεξάρτητα από τις διαφορετικές εκτιμήσεις ως προς την ένταση, τη διάρκεια και τις μεσοπρόθεσμες επιπτώσεις που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση σε πάρα πολλούς τομείς στην Ελλάδα, είναι βέβαιο ότι πληγή έχει δημιουργηθεί και στον τουρισμό που είναι ένας από τους βασικούς «πυλώνες» της Ελληνικής οικονομίας που με τα ήδη προϋπάρχοντα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τον ελάχιστο βαθμό ανταγωνιστικότητας, είναι επόμενο να δεχθεί το ισχυρότερο πλήγμα από την κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την επερχόμενη παγκόσμια οικονομική ύφεση.

Το νόμιμο των εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία αναμένεται, να επηρεάσει, όχι μόνο την τουριστική κίνηση, αλλά και την ίδια τη βιωσιμότητα κάποιων επιχειρήσεων του κλάδου.

Δυστυχώς, οι αναπτυγμένες χώρες προέλευσης, παραδοσιακά, του ελληνικού τουρισμού (Γερμανοί και Βρετανοί αποτελούν το ήμισυ των τουριστικών μας αφίξεων), βρίσκονται στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης με καλπάζουσα ανεργία, συρρίκνωση εισοδημάτων και πολύ υψηλό δείκτη ανασφάλειας και αβεβαιότητας των κατοίκων τους. Αλλά και, προ παντός, γιατί η ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών παρουσιάζει εξαιρετικά μεγάλη εισοδηματική ελαστικότητα και οι δαπάνες για τουριστικές υπηρεσίες δεν αποτελούν την πρώτη προτεραιότητα διάθεσης του «διακριτικού» (discretionary) εισοδήματος.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο τουρισμός είναι η κινητήρια δύναμη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας μας προσφέροντας το ένα πέμπτο περίπου του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και της Απασχόλησης.

Όμως, ο τουρισμός δεν είναι αυτοτελής τομέας. Συνδέεται άρρηκτα και βρίσκεται σε αλληλεξάρτηση με τους άλλους τομείς της οικονομίας, με τους οποίους αποτελεί ένα ενιαίο παραγωγικό σύμπλεγμα και ιδιαίτερα με την αγροτική παραγωγή, τη μεταποίηση και όλες τις άλλες υπηρεσίες. Επηρεάζει δε και επηρεάζεται άμεσα από τον πολιτισμό και το περιβάλλον. Ως εκ τούτου, δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν ανεξάρτητη και αυτόνομη, οικονομική κυρίως, δραστηριότητα αλλά ως ένας τομέας με καταλυτικές επιπτώσεις στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας.

Επιβάλλεται η επανατοποθέτησή μας στη διεθνή και στην εγχώρια τουριστική αγορά με μια πιο σύνθετη και ποιοτικά αναβαθμισμένη τουριστική προσφορά που θα απευθύνεται σε πιο ενήμερους, πιο εκλεκτικούς, πιο απαιτητικούς και πιο εύπορους τουρίστες και μάλιστα για δώδεκα μήνες τον χρόνο. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να εγκαταλείψουμε το τουριστικό μοντέλο που εφαρμόσαμε με επιτυχία για πολλά χρόνια, αξιοποιώντας τα μοναδικά μας πλεονεκτήματα (ήλιος, θάλασσα, αρχαιολογικά τουρ, κ.λπ) και θα είναι το κύριο τουριστικό μας προϊόν στο ορατό μέλλον. Οφείλουμε όμως να το αναβαθμίσουμε και να το εμπλουτίσουμε με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

4.10 Κεφάλαιο – Τόκος

«Το κεφάλαιο είναι ότι κατέχει η επιχείρηση σε υλικά αγαθά, τα μηχανήματα, τα εργαλεία, τα μεταφορικά μέσα, τις κτιριακές εγκαταστάσεις, ημικατεργασμένα και κατεργασμένα προϊόντα κλπ. Αποτελείται από διαρκή αγαθά που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία και

στην παραγωγή άλλων αγαθών. Είναι σημαντικός παράγοντας γιατί αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας εφόσον με την ίδια ποσότητα εργασίας παράγονται περισσότερα αγαθά. Η αμοιβή του κεφαλαίου στην πολιτική οικονομία λέγεται τόκος. Το κεφάλαιο όμως έχει διπλή σημασία δεν είναι μόνο ότι αναφέρθηκε πιο πάνω, αλλά το κεφάλαιο έχει την ιδιότητα της αναπαραγωγής του. Έτσι επειδή υπάρχει σοβαρή έλλειψη ρευστότητας στην αγορά οι επιχειρήσεις πληρώνουν αλλά δεν πληρώνονται. Έτσι η έλλειψη ιδίων ταμειακών ροών αναγκάζουν τους επιχειρηματίες να ζητήσουν δανεισμό. Αφενός τα επιτόκια είναι πολύ υψηλά, αφετέρου οι τράπεζες πλέον δεν δανείζουν με την ίδια ευκολία όπως παλαιότερα. Όμως ο δανεισμός σε αυτήν την περίοδο δεν είναι πανάκεια καθώς δεν ακολουθείται πάντα από αύξηση της κατανάλωσης. Έτσι ο επιπλέον δανεισμός όταν γίνεται για να καλυφθούν τα λειτουργικά έξοδα αυξάνει το ρίσκο της επιχείρησης καθώς τα έξοδα των τόκων θα προστεθούν στα υπόλοιπα έξοδα της επιχείρησης.»

4.11 Θυσία οι Επενδύσεις

Τα δημόσια έργα μπορούν να οδηγήσουν και πάλι τη χώρα στην ανάπτυξη.

Ατμομηχανή για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μπορούν να θεωρηθούν τα δημόσια έργα. Αυτή η δράση έχει άλλωστε χρησιμοποιηθεί και παλαιότερα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και στην Αμερική με πολύ θετικά αποτελέσματα. Μπορεί, λοιπόν, και η Ελλάδα να χρησιμοποιήσει αυτήν την δοκιμασμένη συνταγή που μπορεί, με μια σειρά προϋποθέσεων, να οδηγήσει και πάλι την χώρα σε ανάπτυξη.

Τα δημόσια έργα βασίζονται στον κλάδο της οικοδομής, κλάδος που έχει πληγεί ιδιαίτερα με την οικονομική κρίση. Με την επανεκκίνηση των δημόσιων έργων θα δημιουργηθούν χιλιάδες θέσεις εργασίας ενώ η οικοδομή μπορεί να αποτελέσει τον μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Χαρακτηριστικό, μάλιστα, είναι πως ο συγκεκριμένος κλάδος της οικοδομής απασχολεί πάνω από 150 διαφορετικά επαγγέλματα.

4.11.1 Δημοσιά Έργα

Μερικά πολύ σημαντικά έργα που θα συμβάλουν στην τόνωση του κλάδου της οικοδομής είναι τα εξής:

- Η επανεκκίνηση των πέντε μεγάλων οδικών αξόνων, που θα καλύψουν 1.400 χλμ διευρωπαϊκού δικτύου (η δαπάνη ανέρχεται στα 3,2 δις ευρώ για την Ελλάδα και την

E.E). Λόγω της κρίσης διακόπηκαν τα έργα αυτά όμως, σύμφωνα με εκτιμήσεις, οι 30.000 άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας θα συνέλαβαν σε πολύ μεγάλο βαθμό στην τόνωση των επενδύσεων και της απασχόλησης. Πρόκειται για πέντε αυτοκινητόδρομους που κατασκευάζονται από μεγάλες ελληνικές εταιρίες, αλλά και κολοσσούς από την Γαλλία, τη Ισπανία και τη Γερμανία.

- Ένα ακόμη βασικό δημόσιο έργο που θα πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα είναι η επέκταση του μετρό. Το σχέδιο προυποθέτει να συνδέεται το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας με το μεγαλύτερο αεροδρόμιο της χώρας σε μια μόνο γραμμή μετρό. Το συνολικό κόστος της εν λόγω επένδυσης ανέρχεται στα 660 εκατ. Ευρώ ενώ η κατασκευή έχει ήδη ξεκινήσει το 2012 και αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2017. Είναι αυτονόητο, πως ένα τόσο μεγάλο έργο θα ενισχύσει σε τεράστιο βαθμό της απασχόληση εφόσον θα χρειαστούν περίπου 2.000 θέσεις εργασίας. Το έργο αυτό εκτιμάται ότι θα έχει σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας, και θα συμπεριλάβει την ουσιαστική αναβάθμιση του περιβάλλοντος.
- Το φθινόπωρο του 2012 ξεκίνησαν και οι εργασίες κατασκευής επέκτασης του μετρό στην Θεσσαλονίκη, το κόστος των οποίων ανέρχεται στα 518 εκατ. Ευρώ.

Η οικοδομική δραστηριότητα στην Ελλάδα δείχνει ότι η αγορά τείνει να προσαρμοστεί στα δεδομένα, ωστόσο χρειάζεται σειρά μέτρων ενίσχυσης και αλλαγών στους όρους δόμησης ώστε να υπάρξει αναθέρμανση του ενδιαφέροντος και ώθηση του κλάδου, μέσω του οποίου τροφοδοτούνται 150 επαγγέλματα.

Είναι ενδεικτικό ότι παρά το δυσμενές οικονομικό περιβάλλον το τελευταίο χρόνο, ο δείκτης επιχειρηματικής εμπιστοσύνης στην κατασκευή κατοικιών αυξήθηκε τον Ιανουάριο του 2012 στο 21,98 από 12,94 τον Δεκέμβριο του 2011 και 8,9 τον Ιανουάριο του 2010, ωστόσο παραμένει ακόμη σε εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο.

Έτσι, οι επενδύσεις σε κατοικίες σημείωσαν και το 2011 πτώση της τάξης του μείον 23%, ενώ αναμένεται να μειωθούν περαιτέρω και το 2012 κατά ποσοστό που αγγίζει το 15,0%, όμως παρά όλα αυτά δεν είναι αμελητέο το γεγονός ότι το 2011 οι επενδύσεις στην οικοδομή διαμορφώθηκαν σε 7,2 δις ευρώ. Βέβαια απέχουν σημαντικά από τα 9,6 δις ευρώ που επενδύθηκαν το 2010, και τα 23,8 δις ευρώ που έπεσαν στην οικοδομή το 2006.

Σύμφωνα με αναλυτές της Alpha Bank, χαρακτηριστική είναι η πτώση του αριθμού κατασκευής νέων κατοικιών το πρώτο εξάμηνο του 2011. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, οι νέες κατοικίες μειώθηκαν σε 13.449 από 27.186 την αντίστοιχη χρονική περίοδο του

2010,30.280 το πρώτο εξάμηνο του 2009, 40.793 το πρώτο εξάμηνο του 2008 και 54.994 το πρώτο εξάμηνο του 2007.

4.11.2 Αγορά Ακίνητων

Σημαντικές ευκαιρίες παρουσιάζει η ελληνική αγορά ακινήτων, καθώς οι τιμές έχουν μειωθεί δραστικά λόγω της οικονομικής κρίσης. Υπάρχει πλέον πληθώρα ακινήτων τόσο για κατοικία όσο και για επαγγελματική κρίση, γεγονός που δίνει σημαντικό πλεονέκτημα στους αγοραστές.

Το περασμένο έτος σημειώθηκε νέα μείωση μέχρι και 20% τόσο σε νεόδμητες, όσο και σε μεταχειρισμένες κατοικίες, γεγονός που τις κάνει πιο ελκυστικές για αγοραστές και επενδυτές. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurobank Property Services, η μείωση που καταγράφεται σε αριθμούς δεν είναι πάντοτε ακριβής, καθώς αυτό το χρονικό διάστημα υπάρχει πολύ μεγαλύτερη διαλλακτικότητα κατά την τελική διαπραγμάτευση από μέρους των πωλητών, γεγονός που σημαίνει πως οι αγοραστές μπορούν να διαπραγματευτούν και να αποκτήσουν ακίνητο σε τιμή σημαντικά χαμηλότερη από την αρχικά ζητούμενη. Στις περιοχές της Αττικής και στα μεγάλα ακίνητα υπάρχει συγκριτικά μεγαλύτερη υποχώρηση ανάμεσα στις ζητούμενες τιμές και τις τιμές στις οποίες ολοκληρώνεται τελικά η αγοραπωλησία. Οι τιμές, για παράδειγμα των ακινήτων σε περιοχές:

- στο κέντρο της Αθήνας μειώθηκαν κατά 15%
- στα βόρεια προάστια του νομού από 8% έως 14%
- στα ανατολικά προάστια κατά 15%

Βέβαια, παρά την πτώση των τιμών που δημιουργεί ευκαιρίες, η φορολόγηση από πλευράς του ελληνικού δημοσίου έχει κάνει αρκετούς επενδυτές και αγοραστές να είναι εξαιρετικά σκεπτικοί.

4.12 Περικοπές

Από την δεξαμενή των 88 δις ευρώ των πρωτογενών δαπανών αναζητούνται τα 11,5 δις των περικοπών που απαιτούνται για τη διετία 2013-2014, ανεξάρτητα από το αν τα μέτρα θα «απλωθούν» τελικά σε τέσσερα χρόνια και όχι δε δύο. Δηλαδή έως το 2016.

Οι βασικές κατευθύνσεις στους σχεδιασμούς του οικονομικού επιτελείου είναι τόσο οι μνημονιακές υποχρεώσεις όσο και η μελέτη του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕ.Π.Ε.), που προτείνει περικοπές ύψους 5 δις ευρώ. Αν και η συμφωνία των

πολιτικών αρχηγών είναι να μη ληφθούν μέτρα σε μισθούς, συντάξεις και φόρους, όσο και αυτό είναι δύσκολο, όμως όλα θα εξαρτηθούν από τη τρόικα.

Στις ήδη ανακοινωθέν περικοπές περιλαμβάνεται η περικοπή του εφάπαξ των δημόσιων υπαλλήλων κατά 23%. Υπενθυμίζεται μάλιστα πως η συγκεκριμένη κατηγορία δικαιούχων έχει ήδη υποστεί μείωση της τάξεως του 20%, με αποτέλεσμα το σύνολο της περικοπής να υπερβαίνει το 40%. Μονόδρομος είναι και η περικοπή των κοινωνικών- προνοιακών επιδομάτων, που ανέρχεται σε 14 δις ευρώ ετησίως. Στο τραπέζι έχει πέσει το θέμα και για τα επιδόματα ανεργίας ενώ ταυτόχρονα το Δ.Ν.Τ. έχει προτείνει να συγχωνευθούν όλα τα επιδόματα σε ένα , που θα δίνεται μόνο στο 20% του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.

Περικοπές αναμένονται και στους μισθούς των εργαζομένων στις Δ.Ε.Κ.Ο., καθώς στις προτάσεις που εξετάζονται είναι και η επέκταση του ενιαίου μισθολογίου στις Δ.Ε.Κ.Ο.. Πρακτικά, αυτό σημαίνει πως θα γίνουν περικοπές και στα επιδόματα, τα οποία αποτελούν μεγάλο μέρος των μηνιαίων απολαβών των υπαλλήλων.

4.13 Εξοικονόμηση Δαπανών

Στα σχέδια εξοικονόμησης δαπανών, ύψους 2,1 δις ευρώ, που πρέπει να προέλθουν από την αναδιοργάνωση του δημόσιου τομέα περιλαμβάνεται και ευρύτατο πρόγραμμα λουκέτων και συγχωνεύσεων για περισσότερους από 255 φορείς του δημοσίου, αλλά και η μείωση του προσωπικού στο δημόσιο κατά 150.000 άτομα έως και το 2015. Ωστόσο, ακόμη δεν έχει αποφασιστεί με ποιό καθεστώς θα επέλθει η συγκεκριμένη μείωση, αφού η τρόικα εξακολουθεί να υποστηρίζει το δρόμο των απολύσεων, ενώ η κυβέρνηση επιμένει ότι θα γίνουν μόνο μετατάξεις, μη ανανεώσεις συμβασιούχων και αυστηροποίηση του κανόνα για τις προσλήψεις, από 1/5 σε 1/10.

Μερικές ακόμη τροποποιήσεις που μελετιούνται είναι οι εξής:

- Συγχωνεύσεις πανεπιστημιακών τμημάτων και Τ.Ε.Ι. , οι οποίες θα ξεκινήσουν από το δεύτερο εξάμηνο του 2013 και θα ολοκληρωθούν το 2015.
- Περικοπές στις δαπάνες των νοσοκομείων, οι οποίες εκτιμούνται πως θα μπορούσαν να αποφέρουν πρόσθετο δημοσιονομικό όφελος της τάξης των 600-650 εκατ. ευρώ.
- Περιστολή δαπανών στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, ύψους 400 εκατ. Ευρώ, μέσω των λουκέτων σε θυγατρικές επιχειρήσεις, πολιτιστικά κέντρα και

επιχορηγούμενους φορείς, ενώ η κατάργηση συμβούλων των δημάρχων μπορεί να αποφέρει 60 εκατ. Ευρώ.

- Οι αμυντικές δαπάνες περικόπτονται κατά 680 εκατ. ευρώ, ενώ έχουν βρεθεί και ισοδύναμα ύψους 160 εκατ. Ευρώ για τα ειδικά μισθολόγια των στρατιωτικών.
- Μείωση σε πάγια, ενοίκια, επιχορηγήσεις, προμήθειες και άλλων λειτουργικών δαπανών, οι οποίες εκτιμούνται πως θα φέρουν 300 εκατ. Ευρώ στο ταμείο του κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΝΤ

5.1 Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ιδρύθηκε από τον Μπρέτον Γουντς το 1994. Μετά, όμως από τόσα χρόνια εξακολουθεί να διοικεί το διεθνές νομισματικό σύστημα εφόσον ουσιαστικά λειτουργεί ως κεντρική τράπεζα για όλες κεντρικές τράπεζες. Οι χώρες-μέλη δανείζουν τα νομίσματά τους στο ΔΝΤ, το οποίο με την σειρά του ξαναδανείζει τα κεφάλαια αυτά για να βοηθήσει τις χώρες που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες των ισοζυγίων πληρωμών τους.

Πώς όμως θα εκπλήρωνε αυτό τον στόχο το ΔΝΤ;

Όταν μια χώρα αντιμετωπίζει σοβαρό οικονομικό πρόβλημα, και στην περίπτωση της Ελλάδας πολύ μεγάλο έλλειμμα, τότε μπορεί να καταφύγει στη λύση που λέγεται ΔΝΤ. Μια ομάδα ειδικών ερευνούν τους λογαριασμούς και την οικονομική κατάσταση της εν λόγω χώρας και μετά από μελέτες καταλήγουν και προτείνουν ένα πρόβλημα λιτότητας το οποίο θα βελτιώσει την οικονομική κατάσταση της χώρας. Σύνηθες φαινόμενο είναι και η αναδιάρθρωση του χρέους ώστε να διευκολυνθεί περισσότερο η χώρα στην ομαλή εφαρμογή των μέτρων και στην όσο γίνεται αναίμακτη αύξηση των εσόδων της.

5.1.1 Το ΔΝΤ στην Ελλάδα

Οι πρώτες συζητήσεις για μηχανισμό στήριξης της Ελλάδας από το ΔΝΤ έγιναν τον Απρίλιο του 2010. Ο επικεφαλής του ΔΝΤ, Ντομινικ Στρος-Καν μετά από την ολοκλήρωση της συνεδρίασης του συμβουλίου κοινοποίησε πως είναι σύμφωνος στο να σταλθεί ομάδα του ΔΝΤ στην Αθήνα έτσι ώστε να μελετήσουν την κατάσταση και να θεσπίσουν το μηχανισμό στήριξης.

Έτσι, λοιπόν, με τη μορφή νομοσχεδίου κατατέθηκαν στη Βουλή τα μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη – μέλη της ζώνης του ευρώ και το ΔΝΤ. Το σχέδιο ονομάστηκε «μνημόνιο συνεργασίας» και κυρώθηκε από τη Βουλή με το νόμο 3845/2010. Η χρονική ισχύ του είναι μέχρι το 2014, με συνεχή μέτρα, που στόχο έχουν να αποφέρουν έσοδα 30 δισεκατομμύρια ευρώ ή το 13% του ΑΕΠ.

Τα μέτρα που έχουν ήδη εφαρμοστεί έχουν επηρεάσει κυρίως τους εξής τομείς της χώρας:

- Τον δημόσιο τομέα (όσον αφορά την απόλυση εργαζομένων, την συγχώνευση υπηρεσιών κ.τ.λ.)
- Τον ιδιωτικό τομέα (όσον αφορά τον κατώτατο μισθό, τις συμβάσεις κ.τ.λ.)
- Το ΦΠΑ

- Τις ναυτιλιακές και τις κατασκευαστικές εταιρείες (όσον αφορά την κατάργηση του ευνοϊκού έως τώρα φορολογικού καθεστώτος)
- Τα ακίνητα (μείωση αφορολόγητου, υπολογισμός φόρου βάσει εμπορικής και όχι αντικειμενικής αξίας κ.τ.λ.)
- Τις μειώσεις μισθών και συντάξεων καθώς και των ορίων συνταξιοδότησης
- Τα νοσοκομεία και τα ασφαλιστικά ταμεία κ.ά. (έλεγχος και μείωση δαπανών)

5.2 Τρόποι Αντιμετώπισης Της Κρίσης

Η αντιμετώπιση της κρίσης δεν είναι εύκολη υπόθεση. Είναι βέβαιο ότι τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους θα κριθούν για την αποτελεσματικότητά και αποδοτικότητά τους και θα διδάσκονται ως ορθό ή ατυχές παράδειγμα στα πανεπιστήμια για πολλά χρόνια. Σήμερα, στο μέσον αυτής, μπορούμε να διαγνώσουμε ότι η κρίση απαιτεί την υιοθέτηση του κατάλληλου μείγματος νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής και το συντονισμό σε διεθνές επίπεδο. Το κρίσιμο ερώτημα, σε συνθήκες ελεύθερης οικονομίας της αγοράς, είναι πως εκείνοι που ευθύνονται για την κρίση θα πληρώσουν, χωρίς να υπάρξουν αδικαιολόγητες απώλειες στο παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ). Η νομισματική πολιτική αντέδρασε με δύο τρόπους: χαλαρώνοντας τη στάση της μειώνοντας τα επιτόκια και παρέχοντας ενέσεις ρευστότητας στο σύστημα. Παράλληλα, διατέθηκαν αφειδώς δισεκατομμύρια ευρώ, στερλίνες, γιέν και δολάρια από τις κεντρικές τράπεζες για την παροχή ρευστότητας στην διατραπεζική αγορά καθώς οι εμπορικές τράπεζες ήταν απρόθυμες να δανείσουν η μια στην άλλη. Τα περιθώρια επιτοκίων στους δείκτες Libor και Euribor παρέμειναν σε πολύ υψηλά επίπεδα, υπογραμμίζοντας την έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζών. Τα μεγαλύτερα χρηματιστήρια του πλανήτη γνώρισαν δραματικές απώλειες το 2008, κοντά ή και άνω του 50% (Κουφάρης, 2010)

Όμως, παρά τις παρεμβάσεις των νομισματικών αρχών η πορεία προς την ομαλότητα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου ήταν αργή και εύθραυστη. Ήταν φανερό, ότι η παρέμβαση των κυβερνήσεων μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής ήταν απαραίτητη. Διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ και το ΔΝΤ συνέστησαν την στήριξη της οικονομίας μέσω υιοθέτησης «δημοσιονομικών πακέτων» ώστε η οικονομική πολιτική να δράσει αντικυκλικά στηρίζοντας την οικονομική δραστηριότητα. Τέτοια δημοσιονομικά πακέτα υιοθετήθηκαν από οικονομίες όπως των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ιαπωνία, του Ηνωμένο Βασίλειο, ακόμη και της Κίνας, συνδυασμένου ύψους τρισεκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ. Τα «δημοσιονομικά πακέτα» περιλαμβάνουν, εκτός από μέτρα διασφάλισης της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέτρα όπως η

μείωση της φορολογίας ή η ενίσχυση των δημοσίων δαπανών για την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης (Μπακατσιάκος, 2010)

Ενώ η νομισματική πολιτική ενδείκνυται να χρησιμοποιείται σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει αρκετή επιφυλακτικότητα για τη χρήση της δημοσιονομικής πολιτικής σε «κανονικές συνθήκες». Υπό το φως αυτών των εξελίξεων όλοι συμφωνούν για τη χρήση του εργαλείου της δημοσιονομικής πολιτικής αλλά αναπτύσσονται δύο κυρίως «σκέψεις» για το μέγεθος και την κατεύθυνση των δημοσιονομικών παρεμβάσεων. Από τη μια πλευρά όσοι υποστηρίζουν ότι γενικές και εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις είναι η μόνη λύση για να αποφύγουμε μια παρατεταμένη ύφεση. Κατά αυτή την άποψη ο κίνδυνος είναι να δράσουν οι κυβερνήσεις πολύ αργά και πολύ λίγο και όχι το αντίθετο. Από την άλλη πλευρά, όσοι (Γερμανία) τονίζουν ότι δεν υπάρχει ενιαία συνταγή για όλα τα κράτη και, σε κάθε περίπτωση, οι όποιες δημοσιονομικές παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι «έγκαιρες, προσωρινές και στοχευμένες», ώστε να μη θέτουν σε διακινδύνευση τη μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσίων οικονομικών. Για την άσκηση επεκτατικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχουν τα κατάλληλα περιθώρια δημοσιονομικής ευελιξίας. Εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, πέραν των ήδη νομοθετημένων μειώσεων των φορολογικών συντελεστών και ορισμένων «στοχευμένων» δαπανών, θα είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους με μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες. Ήδη, ακόμη και με τα σημερινά επίπεδα ελλείμματος και χρέους, η εκτίναξη των περιθωρίων (spreads) των ελληνικών ομολόγων έναντι των γερμανικών, επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό με σημαντικό επιπλέον κόστος εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους. Επιπλέον, όταν οι δημόσιες δαπάνες είναι ήδη υψηλές ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι πιθανότερο ότι οριακά θα είναι μάλλον ατελέσφορες [www.bankofgreece.gr].

Η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων για να μας βοηθήσει να εξέλθουμε από την παρούσα κρίση προϋποθέτει την ύπαρξη «ώριμων» επενδυτικών σχεδίων, ώστε η επιτάχυνση υλοποίησής των να έχει άμεσα αποτελέσματα. Έτσι, ο χρόνος που μεσολαβεί από την λήψη της απόφασης για τη χρηματοδότηση ενός έργου υποδομής μέχρι την εκταμίευση των σχετικών κονδυλίων, είναι τέτοιος που δεν θα συμβάλει στην άμεση αντιμετώπιση της κρίσης αλλά θα λειτουργήσει πιθανότητα πληθωριστικά, σε άλλη φάση του οικονομικού κύκλου. Επιπλέον, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να επιλεγούν βιαστικά δημόσιες επενδύσεις με κριτήριο τις προτιμήσεις ισχυρών πολιτικών παραγόντων, αμφίβολου άμεσου ή μελλοντικού πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος για την κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, στη χώρα μας οι ήδη εγκεκριμένες επενδύσεις που συνδέονται με την υλοποίηση του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης

και των Συμπράξεων Δημόσιου και Ιδιωτικού Τομέα, αποτελούν ικανή ασφαλιστική δικλείδα και το μόνο που μπορεί να συστηθεί είναι ενδεχομένως η επιτάχυνση υλοποίησής των. Όμως, η τεχνητή διόγκωση τους μπορεί να υποβαθμίσει την ποιότητα των δημοσίων δαπανών και το επίπεδο απορροφητικότητας των κοινοτικών πόρων (Μπακατσάκος, 2010)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σημερινή οικονομική κρίση αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες του 20^{ου} αιώνα. Η αφετηρία της ορίζεται από την φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ. Προκάλεσε ιδιαίτερα σημαντική μείωση στη ρευστότητα και σε σχέση με την κρίση του 1930, η τωρινή είναι σε πολύ χειρότερη κατάσταση.

Έγιναν αποκρατικοποιήσεις, εφαρμόστηκαν πακέτα βοηθειών, έγιναν δόσης ρευστότητας σε τράπεζες (συνεπώς και σε νοικοκυριά και τράπεζες) αλλά παρόλα αυτά η κρίση έχει πολύ βαθιές ρίζες.

Η Ελλάδα επηρεάστηκε, εξαιτίας του ήδη υπάρχων ελλείμματος που είχε και από το 2008 έως και σήμερα βρίσκεται συνεχώς αντιμέτωπη με πολύπλοκες καταστάσεις. Έχουν επηρεαστεί όλοι οι τομείς στην Ελλάδα (ιδιωτικός-δημόσιος τομέας, εμπόριο, ναυτιλία, ανεργία, υγεία, εκπαίδευση, νοικοκυριά κ.τ.λ.) ενώ τα μέτρα λιτότητας σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπιστοσύνης που επικρατεί στις χρηματαγορές βάζουν εμπόδια στην ανάκαμψη του Έλληνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρθρα σε περιοδικά

- Μακρή Νικολέτα «Θυσία οι επενδύσεις για να συγκρατηθούν τα ελλείμματα» Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2012

- Σπηλιώτη Άρτεμις «Πως θα επιστρέψει η Ελλάδα στο δρόμο της ανάπτυξης», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2012
- Μπαθρέλλου Μαρία και Παπαδοσηφάκη Εύη «Στροφή των Ελλήνων στην καλλιέργεια γης», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2012
- Ηλιόπουλος Ηλίας, «Η ελληνική τουριστική βιομηχανία σε κρίσιμο σταυροδρόμι», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2012
- Μακρή Νικολέτα, «Τα 100 ελληνικά προϊόντα που κατακτούν τις αγορές του εξωτερικού», Έντυπο «Ανάπτυξη», Ιούνιος 2012
- Τσαούλα Λεωνίδας «Ελληνική ναυτιλία: στα δύσκολα δοκιμάζονται οι αντοχές», Έντυπο «Ανάπτυξη», Ιούνιος 2012
- Γκίτση Αλεξάνδρα, «Η βαριά βιομηχανία της Ελλάδας εκπέμπει SOS», Έντυπο «Ανάπτυξη», Ιούνιος 2012
- Δημτσα Σοφία, «Η δύσκολη Εξίσωση των περικοπών», Έντυπο «Ανάπτυξη», Ιούνιος 2012
- Ηλιόπουλος Ηλίας, «Η ώρα του ιδιωτικού τομέα», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2012
- Ηλιοδρομίτης Θανάσης «Οι επιπτώσεις των μέτρων στην αγορά», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2010
- Μακρή Νικολέτα, «Με τον φόβο της ανεργίας ζουν οι Έλληνες», Έντυπο «Ανάπτυξη», Μάιος 2010
- Τσαούλας Λεωνίδας, «Η καλή πορεία των ελληνικών εξαγωγών», Έντυπο «Ανάπτυξη», Σεπτέμβριος 2011
- Παπαδοσηφάκη Εύη «Πάμε για ρεκόρ εξωστρέφειας», Έντυπο «Ανάπτυξη», Σεπτέμβριος 2011
- Βουτσαδάκης Μιχάλης «Ανάσα ζωής από τον τουρισμό», Έντυπο «Ανάπτυξη», Σεπτέμβριος 2011

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Μισέλ Σερ, Αθήνα 2011, Καιρός των Κρίσεων, Αθήνα: Καλέντης
- Samuelson Nordhaus, Αθήνα 2000, Οικονομική, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση
- Νότης Μαρίας, Αθήνα, 2011, Το μνημόνιο της χρεοκοπίας και ο άλλος δρόμος, Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος: Α.Α Λιβάνη
- Michel Aglietta, Αθήνα 2009, Η οικονομική κρίση, Αθήνα: Πόλις
- Νικόλαος Β. Καραμούζης, Γκίκας Α. Χαρδούβελης, Αθήνα 2011, Από τη διεθνή κρίση στη κρίση της Ευρωζώνης και της Ελλάδας: Τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;, Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος: Α.Α. Λιβάνη
- Michael Burda, Charles Wyplosz, Αθήνα, 2008, Ευρωπαϊκή Μακροοικονομική, Αθήνα, Εκδόσεις: Gutenberg

Ηλεκτρονικές Πηγές

- http://www.monthlyreview.gr/antilogos/greek/periodiko/arxeio/article_fullstory_html?obj_path=docrep/docs/arhra/MR69_Melas_MpiniarisFS/gr/html/index , Δημόσιο χρέος: αθέτηση πληρωμών, αναδιάρθρωση ή κάτι άλλο;
- <http://www.rnews.gr/el/news.php?n=854> Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929
- <http://www.nomikosodigos.info/guide/anti-legal/121-2008-10-29-22-19-36.html> Η ιστορία της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης
- <http://www.madata.gr/24/27/25213.html> Οικονομική κρίση και οι ομοιότητες με την κρίση του 1929
- <http://www.thermopilai.org/content/e-maure-trupa-tou-demosiou-khreos-pos-phtasame-os-edo> Η μαύρη τρύπα του δημόσιου χρέος. Πώς φτάσαμε ως εδώ;
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82_%CF%87%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE

[%BF%CF%80%CE%B9%CF%83%CF%84%CF%89%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE %CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7 2007-2008](#)

Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007-2008

- http://www.euro2day.gr/dm_documents/16_2008hardoubelis_sub.pdf
- <http://www.epistimonikomarketing.gr/epixeirimatikotita-se-periodo-krisis/>
Επιχειρηματικότητα σε περίοδο κρίσης
- <http://ioakimoglou.netfirms.com/resources/books/Presentation-Cy-Economic-Outlook-2011.pdf>
- http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/ameco/
- <http://www.parapolitika.gr/ArticleDetails/tabid/63/ArticleID/593986/Mesa-stin-krisi-oi-ellinikes-exaggs-afxithikan-kata-59.aspx> Μέσα στην κρίση, οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 59%
- <http://www.paseges.gr/el/news/H-krisi-htyphse-to-lianiko-emporio> Η κρίση χτύπησε το λιανικό εμπόριο
- <http://www.epistimonikomarketing.gr/krisi-kai-anadiarthrosi-tis-ellinikis-oikonomias/> Κρίση και αναδιάρθρωση της ελληνικής Οικονομίας
- http://www.grsr.gr/preview.php?c_id=463, Τεκτονικές αλλαγές στο σύστημα διαμόρφωση των μισθών
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AD%CF%82_%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%A4%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CE%AF%CE%BF Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
- <http://www.imf.org/external/lang/Greek/np/exr/facts/pdf/globstabq.pdf>
- [http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%](http://el.wikibooks.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7.%CE%91%CE%B9%CF%84%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7)

[CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1#cite_note-](#)

[33](#) Ελληνικό Χρέος 2010-2013